

MAM § PRAWO

Nr 4 / 2012 r.

projekt realizuje:

**STOWARZYSZENIE
INICJATYW
SAMORZĄDOWYCH**

Bezpłatne Porady Prawne i Obywatelskie

publikacja dystrybuowana bezpłatnie

www.sis-dotacje.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek - Najlepsza Inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

MAM § PRAWO

Realizator projektu:**Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych**

ul. Narutowicza 56a, 20-016 Lublin
tel. 81 53 43 200, 81 53 43 203
www.sis-dotacje.pl, info@sis-dotacje.pl

Partner projektu:**Urząd Miejski w Opolu Lubelskim**

ul. Lubelska 4, 24-300 Opole Lubelskie
tel. 81 827 72 45, fax 81 827 72 00
www.opolelubelskie.pl, sekretariat@opolelubelskie.pl

Źródło finansowania:**Program Operacyjny Kapitał Ludzki 2007-2013**

Priorytet V. Działanie 5.4. Poddziałanie 5.4.2
„Rozwój dialogu obywatelskiego”
Instytucja wdrażająca: Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej

Człowiek - najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

SZANOWNI PAŃSTWO

To już czwarty numer Kwartalnika Porad Prawnych i Obywatelskich, wydawanego w ramach projektu „Mam Prawo”. Jesteśmy z Państwem już od roku pisząc na interesujące Państwa tematy i pomagając rozwiązać codzienne problemy. Przez ten czas Kwartalnik ugruntował sobie pozycję wartościowego, praktycznego poradnika zawierającego odpowiedzi na najczęstsze pytania prawne, kierowane pod adresem naszych prawników.

O popularności Kwartalnika decyduje fakt, że opisujemy w nim realne problemy mieszkańców Lubelszczyzny. Problemy, z którymi na co dzień spotykamy się w ramach działań sieci biur bezpłatnych porad prawnych i obywatelskich oraz internetowej e-kancelarii prawnej. Każdego miesiąca udzielamy 2 tys. porad. Z tej ogromnej liczby ludzkich spraw staramy się wybrać te, z którymi najczęściej się Państwo zmagacie i opisać je w formie przystępnych artykułów zawierających oprócz podania podstawy prawnej także szereg konkretnych

wskazówek ukazujących możliwe drogi rozwiązania problemu. Cieszy nas fakt, że możemy w ten sposób Państwu pomóc.

W obecnym numerze skupiamy się m.in. na budzącym wiele kontrowersji temacie poszukiwania i wydobywania gazu łupkowego. SIS zaangażował się w społeczny proces konsultacyjny planów inwestycyjnych koncesjonariuszy, służąc pomocą prawną i merytoryczną społecznościom lokalnym i reprezentującym je samorządom.

W numerze publikujemy również nasz głos w dyskusji nad przyszłym kształtem systemu bezpłatnego poradnictwa prawnego w Polsce - systemu, nad którym pracuje obecnie Rząd RP. Na stronach Kwartalnika prezentujemy własne rozwiązania w tym zakresie - założenia kompleksowego, ogólnopolskiego, bezpłatnego i zapewniającego powszechny dostęp do poradnictwa prawnego systemu, bazującego na innowacyjnych i modelowych rozwiązaniach - w tym z wykorzystaniem nowoczesnych narzędzi IT - wypracowanych przez nas w ramach projektu „Mam Prawo”.

Jak zawsze znajdziecie Państwo na kolejnych stronach obecnego numeru Kwartalnika opis bieżących działań projektu „Mam Prawo”, dostępnych form świadczonych w jego ramach porad prawnych, a także ciekawe artykuły dotyczące problemów prawnych życia codziennego. Zachęcam do lektury, korzystania z usług naszej e-kancelarii prawnej oraz Biur Porad Prawnych i Obywatelskich. Nasi prawnicy są do Państwa dyspozycji i służą wszelką niezbędną pomocą w rozwiązaniu Państwa problemów.

Krzysztof Szydłowski

Prezes Zarządu

Stowarzyszenia Inicjatyw Samorządowych

W numerze:

- **Gaz łupkowy - szansa czy zagrożenie.**
- **Wcześniejsze przejście na emeryturę.**
- **Co dzieje się z naszymi pieniędzmi zgromadzonymi na rachunkach bankowych po naszej śmierci?**
- **Co zrobić, gdy Komornik puka do naszych drzwi - mity a rzeczywistość.**
- **Jak zaskarżyć otrzymany nakaz zapłaty wydany w postępowaniu upominawczym?**
- **Prawa Pacjenta.**
- **Warunki i przesłanki nabycia własności rzeczy, zwłaszcza nieruchomości przez zasiedzenie.**
- **Jak skorzystać z e-porady?**
- **Skorzystaj z porady prawnika bez wychodzenia z domu. Przykładowe e-porady.**
- **Działalność Stowarzyszenia Inicjatyw Samorządowych.**

Zasady udzielania porad prawnych i obywatelskich

Poufność

Porady prawne i obywatelskie udzielane są w warunkach i na zasadach pełnej poufności, z uwzględnieniem wyjątków wynikających z obowiązującego prawa.

Bezpłatność

Informacje prawne, porady prawne i obywatelskie udzielane są nieodpłatnie.

Rzetelność

Informacje prawne, porady prawne i obywatelskie udzielane są w sposób rzetelny, konkretny i wyczerpujący, zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa.

Profesjonalizm

Informacje prawne, porady prawne

i obywatelskie udzielane są przez osoby kompetentne, przygotowane do prowadzenia sprawy zarówno merytorycznie, jak i metodologicznie.

Samodzielność klienta

Informacja prawna, porady prawne i obywatelskie udzielane są z poszanowaniem autonomii klienta, w sposób mobilizujący klienta do możliwie najszerszej aktywności i samodzielności.

Dostępność usług

Informacje prawne, porady prawne i obywatelskie udzielane są bez jakiejkolwiek dyskryminacji i w ramach istniejących możliwości.

**DO MARCA 2012 r. UDZIELILIŚMY
20 901 porad!**

**oraz objęliśmy wsparciem ponad
6859 osób**

**naszym celem do końca kwietnia
2014 roku jest udzielenie:**

36 000 porad!

w tym

13 000 porad

**udzielonych internetowo
z wykorzystaniem formularza
e-porady znajdującego się
na stronie projektu
www.MamPrawo.eu**

Honorowy Patronat:

Krzysztof Hetman

Marszałek Województwa Lubelskiego

Arkadiusz Bratkowski

Posel do Parlamentu Europejskiego

GAZ ŁUPKOWY - zagrożenie czy szanse...?

SIS - Partner Społeczny w procesie eksploatacji złóż gazu łupkowego.

Krzysztof Szydłowski, Adam Stępień

Odkrycie gazu łupkowego na Lubelszczyźnie to od pewnego czasu temat, który rozgrzewa wyobraźnię mieszkańców naszego regionu. Perspektywa wydobywania gazu na naszym terenie budzi z jednej strony wielkie nadzieje ale, równocześnie ogromne obawy.

Do naszych Biur Porad Prawnych i Obywatelskich zwracają się ze swoimi wątpliwościami zarówno obywatele zaniepokojeni potencjalnymi zagrożeniami prac wydobywczych dla środowiska naturalnego i zdrowia mieszkańców terenów na których eksploatowane będą złoża, jak również samorządowcy zainteresowani kwestiami prawnymi związanymi z prowadzeniem prac poszukiwawczych i eksploatacyjnych. Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych jako niezależna i obiektywna instytucja doradcza, została zaproszona do udziału w procesach konsultacyjnych planów inwestycyjnych koncesjonariuszy.

SIS jako Partner Społeczny uczestniczyć będzie już 27 kwietnia br. w konferencji zorganizowanej wspólnie przez Europośła Arkadiusza Bratkowskiego oraz Ministerstwo Gospodarki w Zamościu. Tematem konferencji będą szanse i zagrożenia związane z eksploatacją niekonwencjonalnych złóż gazu ziemnego. W związku z rosnącym zainteresowaniem zagadnieniami związanymi z wydobywaniem gazu łupkowego w naszym regionie, na kolejnych stronach niniejszego artykułu postaramy się przybliżyć tę problematykę – głównie w kontekście prawnym i społecznym. Do naszych Biur Porad Prawnych i Obywatelskich zwracają się ze swoimi wątpliwościami zarówno obywatele zaniepokojeni potencjalnymi zagrożeniami prac wydobywczych dla środowiska naturalnego i zdrowia mieszkańców terenów na których eksploatowane będą złoża, jak również samorządowcy zainteresowani kwestiami prawnymi związa-

nymi z prowadzeniem prac poszukiwawczych i eksploatacyjnych. Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych jako niezależna i obiektywna instytucja doradcza, została zaproszona do udziału w procesach konsultacyjnych planów inwestycyjnych koncesjonariuszy. SIS jako Partner Społeczny uczestniczyć będzie już 27 kwietnia br. w konferencji zorganizowanej wspólnie przez Europośła Arkadiusza Bratkowskiego oraz Ministerstwo Gospodarki w Zamościu. Tematem konferencji będą szanse i zagrożenia związane z eksploatacją niekonwencjonalnych złóż gazu ziemnego.

W związku z rosnącym zainteresowaniem zagadnieniami związanymi z wydobywaniem gazu łupkowego w naszym regionie, na kolejnych stronach niniejszego artykułu postaramy się przybliżyć tę problematykę – głównie w kontekście prawnym i społecznym.

U progu historycznej szansy

Odkrycie gazu łupkowego na Lubelszczyźnie to niewątpliwie dla naszego regionu jak i całego kraju historyczna szansa. Taka szansa zdarza się raz na kilkaset lat. Odkrycie to może zapewnić nam cywilizacyjny skok rozwojowy i niezależność energetyczną na długie lata. Polska gospodarka uzależniona od rosyjskiego gazu - sprzedawanego nam dużo drożej niż chociażby o wiele bogatszym Niemcom - może stać się bardziej konkurencyjna. Gaz wyzwolony z łupków może sprawić iż spadną ceny energii i wielu produktów, do których wyrobu używa się gazu lub jego składników. To stworzy ogromny impuls rozwojowy dla Polskiej gospodarki i naszego

eksportu. Dla przykładu w wyniku „rewolucji łupkowej” ceny gazu w USA spadły o blisko 90% do obecnie 70 dolarów za 1000 m3 (my płacimy Gazpromowi 500 dolarów !!!). Tania energia pozwala na odrodzenie się wielu gałęzi przemysłu. Szacuje się, że w ciągu 15 lat dzięki łupkom może w USA powstać 1 mln nowych miejsc pracy !!! Na łupkowym boomerze zarabiają też rolnicy, którzy za akr ziemi wydzierzawiony koncernom energetycznym dostają od 1,5 tys. do 4 tys. dol. (czyli od 3,7 tys. do 9,9 tys. dol. za hektar). Przed wypracowaniem technologii pozwalającej na wydobycie gazu z łupków ta sama ziemia była warta stukrotnie mniej. Większość rolników inwestuje pieniądze w nowe maszyny i zabudowania. Dilerzy ciągników w takich stanach, jak Ohio czy Kentucky, nie nadążają z realizacją zamówień.

Co to oznacza dla nas?

Podatki i opłaty za wydobycie gazu zasilają ubogie dziś budżety gminne. Rozważa się obecnie różne warianty podziału tych środków, ale można przyjąć, iż ok. 60% dochodów z opłat przekazywana będzie samorządom lokalnym. To oznacza ogromne wpływy dla gmin na terenie których gaz będzie eksploatowany. To zaś przełoży się na większe możliwości inwestycyjne samorządów – remonty, budowę dróg, kanalizacji, wodociągów, przedszkoli, możliwość dofinansowywania mieszkańcom zakupu proekologicznych technologii (paneli słonecznych, przydomowych oczyszczalni itp.), inwestycję w szerokopasmowy internet, edukację, kulturę, rozwój turystyki i realizacji wielu innych służących mieszkańcom działań. To także nowe miejsca pracy, dochody dla miejscowych sklepów i zakładów usługowych. Dla przykładu w USA w 2011 r. dzięki eksploatacji złóż gazu i ropy ze skał łupkowych powstało 37 tys. nowych miejsc pracy w branży paliwowej i pośrednio jeszcze 111 tys. nowych miejsc pracy w sektorach zależnych od tej branży – to oznacza, że w USA co 10 miejsce pracy powstało w ubiegłym roku dzięki łupkom!

Wpływy z wydobycia i sprzedaży gazu zasilają również budżet państwa. Jeśli doliczymy do tego ogromne oszczędności wynikające z braku potrzeby sprowadzania gazu – to korzyści dla wszystkich Polaków są chyba oczywiste.

Dzielenie skóry na niedźwiedziu

Zanim zaczniemy liczyć pieniądze z wydobycia gazu trzeba go najpierw znaleźć i wydobyć. I tu zaczynają się problemy. Po pierwsze: nie wiadomo ile tego gazu tak naprawdę jest i jaka część złóż nadaje się do wydobycia. Media podają różne liczby lecz nie należy się do nich specjalnie przywiązywać – rzeczywistą zasobność złóż wykażą dopiero szczegółowe badania po zakończeniu odwiertów próbnych.

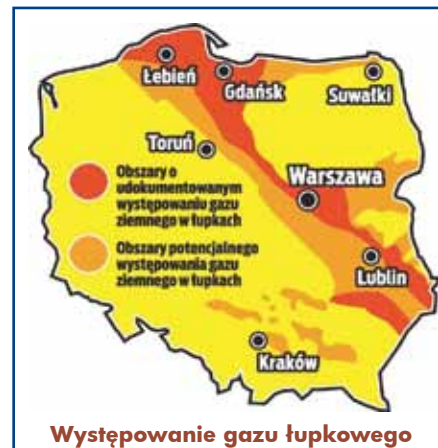
Kolejnym problemem są nieregulowane kwestie prawne związane z poszukiwaniem i wydobyciem gazu, a także nieznana wielkość opłat za wydobycie i sposób podziału tych środków pomiędzy państwem i samorządami (o tym szerzej w dalszej części artykułu).

Euro Koalicja przeciw polskiemu łupkom

„Nie śpią wrogowie naszego ewentualnego sukcesu”. Polskie łupki nie są w smak głównie Rosji, od której drogiego gazu jesteśmy wciąż uzależnieni. Niemcy i Francja również mają „własne priorytety”, które stoją w sprzeczności z naszymi aspiracjami uzyskania niezależności energetycznej. Francuzom zależy na rozwoju w Europie energetyki atomowej, a tym samym sprzedaży Polsce swoich bardzo drogich technologii i uzależnienia nas od siebie na najbliższe 50 lat w zakresie dostaw paliwa oraz utylizacji promieniotwórczych odpadów. Niemcom zaś zależy na sprzedaży własnych rozwiązań w zakresie odnawialnych źródeł energii, a także na rozwijaniu partnerstwa gospodarczego z Rosją (wybudowany za ogromne pieniądze gazociąg północny musi się przecież zwrócić). A że Niemcy i Francuzi są głównymi graczami w Unii Europejskiej stąd pojawiające się ostatnio w Brukseli pomysły wprowadzenia różnych ograniczeń dla wydobycia gazu łupkowego lub obłożenie go takimi opłatami by eksploatacja stała się nieopłacalna. Na forum Unii Europejskiej czeka nas zatem długa i trudna walka o nasze interesy.

Rola samorządów

W świetle obowiązujących przepisów samorządy mają realne możliwości wpływania na proces poszukiwania i eksploatacji złóż, opóźniania go, a nawet skutecznego blokowania prac poszukiwawczych i wydobywczych. Do takich „narzędzi” należy m.in. referendum – przykładem może tu być referendum w Mielnie dotyczące lokalizacji elektrowni jądrowej. Innym sposobem wywierania wpływu na koncesjonariuszy może być negatywna

opinia pod wnioskiem o przyznanie koncesji na wydobycie – nie jest jednak dla Ministra Środowiska wiążąca. Skutecznie zablokować prace poszukiwawcze i wydobywcze może też wykazanie ich niezgodności z planem zagospodarowania przestrzennego – bo np. przewidziano w danym miejscu rozwój turystyki. Sporą paletę możliwości stwarzają przepisy ochrony środowiska, do których mogą odwoływać się zarówno samorządowcy jak i organizacje ekologiczne. Kolejną ważną kwestią jest nastawienie samego społeczeństwa na danym terenie – protesty mieszkańców mogą skutecznie utrudnić prowadzenie prac.

Prawo własności, a prace wydobywcze

Wprawdzie właścicielem kopaliny jest państwo, prace nad ich poszukiwaniem wymagają zajęcia gruntu należącego np. do rolników czy innych osób fizycznych i prawnych. Firmy poszukiwawcze zwykle zawierają z właścicielami takich gruntów umowy o korzystanie z nich np. w formie dzierżawy lub po prostu kupują ziemię. Może się jednak zdarzyć, że właściciel nie wyrazi zgody lub stawia zbyt wygórowane żądania. Firma ma dwa wyjścia – może starać się o zajęcie gruntu bez zgody właściciela na drodze sądowej (to jednak droga bardzo długa i niepewna – a w konsekwencji mało dla firmy użyteczna) lub poszukać innej lokalizacji.

W praktyce zatem obie strony zwykle dochodzą do porozumienia lub firma poszukiwawcza po prostu zmienia lokalizację. Jeśli weźmiemy pod uwagę fakt, że złoża gazu rozciągają się na ok. 20-30% obszaru Polski to przeniesienie się kilka kilometrów w jedną czy drugą stronę jest dla firmy bez znaczenia.

Czy diabeł taki straszny?

Bardzo ważnym czynnikiem, który zadecyduje de facto o powodzeniu całego przedsięwzięcia będzie nastawienie lokalnych społeczności. Protesty miejscowej ludności z jakimi spotkały się ekipy poszukujące gazu łupkowego na pomorzu i Lubelszczyźnie (Grabowiec) pokazują, że powodzenie zarówno prac badawczych, jak i późniejszej eksploatacji złóż będzie w dużym stopniu zależeć od tego jak ułożą się stosunki inwestorów z mieszkańcami i samorządami na danym terenie.

Głównym powodem sprzeciwu jest strach przed tak naprawdę nieznaną w Polsce technologią wydobycia gazu z łupków przy pomocy tzw. metody szczelinowania. Ludzie obawiają się przede wszystkim tego, że prace wydobywcze spowodują dewastację i skażenie środowiska naturalnego, a to z kolei odbije się na ich zdrowiu. Pojawiają się nawet całkowicie fantastyczne głosy, że gaz będzie wydobywał się z kranów, a w studniach wyschnie woda. Większość tej „wiedzy” pochodzi z poza naukowych źródeł i należy do niej podchodzić sceptycznie. Nie chcemy tu rozstrzygać argumentów za lub przeciw konkretnej technologii stosowanej przez daną firmę. Jedno jest pewne – każdy odwiert i każda zastosowaną technologię należy rozpatrywać indywidualnie, bo też i każdy odwiert wykonywany będzie przy specyficznych uwarunkowaniach (poszczególne koncesjonariusze będą stosowali wypracowane przez siebie technologie, operowali w konkretnym terenie). Pewnym jest też, że rozwiązania, które są obecnie stosowane zarówno w Polsce jak i na świecie mogą być – przy zachowaniu odpowiednich standardów i procedur – całko-

wicie neutralne dla środowiska i bezpieczne dla mieszkańców. Każdorazowo przy podejmowaniu decyzji lokalizacyjnej – zamiast odwoływać się do obiegowych opinii – warto przeprowadzić szerokie i rzetelne konsultacje społeczne, zaprosić przedstawicieli inwestora i niezależnych ekspertów (zarówno polskich jak i zagranicznych), przeanalizować daną technologię i jej zastosowanie w konkretnym przypadku, poznać dotychczasowe efekty jej stosowania w innych miejscach świata, zapoznać mieszkańców z wszystkimi etapami prac poszukiwawczych i wydobywczych, uciążliwościami na poszczególnych etapach prac, przedstawić korzyści krótko i długookresowe, które stworzy dla lokalnej społeczności (jak i szerzej dla całego kraju) wydobycie gazu. To proces pracochłonny ale konieczny.

Społeczeństwo bowiem musi dysponować rzetelną i fachową wiedzą o całym procesie poszukiwania i późniejszej eksploatacji złóż. Musi znać wszystkie korzyści jak i niedogodności związane z pracami wydobywczymi – no i ostatecznie dokonać rachunku zysków i strat aby podjąć świadomą decyzję. Ważnym aspektem procesu eksploatacji złóż gazu łupkowego w Polsce są nie tylko kwestie techniczne czy związane z poziomem świadomości społecznej. Istotny będzie w tym procesie także poziom aktywności obywatelskiej polskiego społeczeństwa.

Proces poszukiwań i wydobycia gazu łukowego w dużej mierze zależeć będzie od zrozumienia przez społeczeństwo ogromnej szansy jaką jest dla Polski możliwość uzyskanie niezależności energetycznej i wzrostu dochodu narodowego dzięki wykorzystaniu własnych złóż gazu. A idąc dalej, aby zapewnić sukces całej operacji potrzeba będzie aktywnej współpracy lokalnych społeczności z samorządami i koncesjonariuszami.

Konieczna jest zatem ogólnopolska kampania edukacyjna, ale także lokalna z uwzględnieniem specyficznych uwarunkowań historycznych, struktury społecznej

i doświadczeń danej społeczności. Kampania która pokaże Polakom, że „łupki”, mimo wszystkich niedogodności (w większości krótkotrwałych i nie zagrażających środowisku) związanych z ich eksploatacją, to przede wszystkim bezpieczeństwo energetyczne kraju, szansa na uniezależnienie gospodarki od coraz bardziej kosztownych źródeł energii z importu, znaczne wpływy do budżetów gmin i kasy państwa, liczne miejsca pracy dla nas i przyszłych pokoleń. Potrzeba także edukacyjnych działań na poziomie lokalnym, dostosowanych do specyficznych uwarunkowań historycznych, struktury społecznej i doświadczeń danej społeczności.

Jesteśmy przekonani, że świadomi obywatele szybko zrozumieją, że ten „diabeł” nie jest taki straszny jak go malują. ■

Krzysztof Szydłowski

Wicemarszałek Województwa Lubelskiego w latach 1998 – 2001. Senator RP w latach 2001 – 2005. Członek Komisji Skarbu Państwa i Infrastruktury. Członek Rady Polityki Regionalnej Państwa. Członek Parlamentarnego Zespołu ds. Energetyki. Przewodniczący Rady Programowej kwartalnika „Eko Rolnik”. Prezes Zarządu Stowarzyszenia Inicjatyw Samorządowych

Koncepcja „Narodowego Systemu Bezpłatnego Poradnictwa Prawnego”

Sukces projektu „Mam Prawo”, zastosowane w nim rozwiązania i standardy znalazły uznanie licznych środowisk w naszym kraju. W odpowiedzi na społeczne zapotrzebowanie opracowaliśmy własną koncepcję organizacji systemu bezpłatnego poradnictwa w Polsce.

Wprowadzenie w problematykę Narodowego Systemu Bezpłatnego Poradnictwa Prawnego

Brak powszechnego dostępu do Bezpłatnego Poradnictwa Prawnego w Polsce to problem, który wciąż nie znalazł systemowego rozwiązania. Doraźne próby zapewnienia pomocy prawnej obywatelom podejmowane przez różne instytucje i organizacje to tylko kropla w morzu potrzeb. Dostęp do poradnictwa jest bardzo zawężony – ogranicza się praktycznie wyłącznie do dużych miast. Poza tym porady prawne świadczone w ten sposób są na różnym poziomie merytorycznym i dostępne tylko w bardzo ograniczonym zakresie.

Bazując na własnych doświadczeniach w zakresie organizacji regionalnego systemu poradnictwa prawnego obejmującego 8 powiatów woj. lubelskiego opracowaliśmy autorską koncepcję budowy systemu ogólnopolskiego. Nasz projekt Narodowego Systemu Poradnictwa Prawnego jest przez nas obecnie promowany wśród środowisk opiniotwórczych, organizacji społecznych i zawodowych, a także na forum rządowym. Prezentacja systemu na spotkaniu międzyresortowym z udziałem przedstawicieli MRR i MPiPS odbyła się 21 marca br. w siedzibie MPiPS w Warszawie. Zaprezentowaliśmy nie tylko metodologię organizacji samego poradnictwa, ale także schemat pozyskania środków na jego finansowanie w oparciu o fundusze UE. Nasza koncepcja spotkała się z dużym uznaniem obu ministerstw czego skutkiem było zapro-

szenie Stowarzyszenia Inicjatyw Samorządowych do prac konsultacyjnych nad przyszłymi rozwiązaniami systemowymi w tym obszarze.

Zachęcamy także Państwa do zapoznania się z założeniami opracowanego przez nas

Narodowego Systemu Poradnictwa Prawnego i włączenia się w ogólnopolską dyskusję nad kształtem przyszłego systemu. Jesteśmy otwarci na wszystkie uwagi i komentarze. Odsyłamy zatem do wydania specjalnego i życzymy inspirującej lektury.

Zespół projektowy
„Mam Prawo”

Więcej informacji o

NARODOWYM SYSTEMIE BEZPŁATNEGO PORADNICTWA PRAWNEGO
już niedługo w specjalnym wydaniu kwartalnika „MAM PRAWO”.

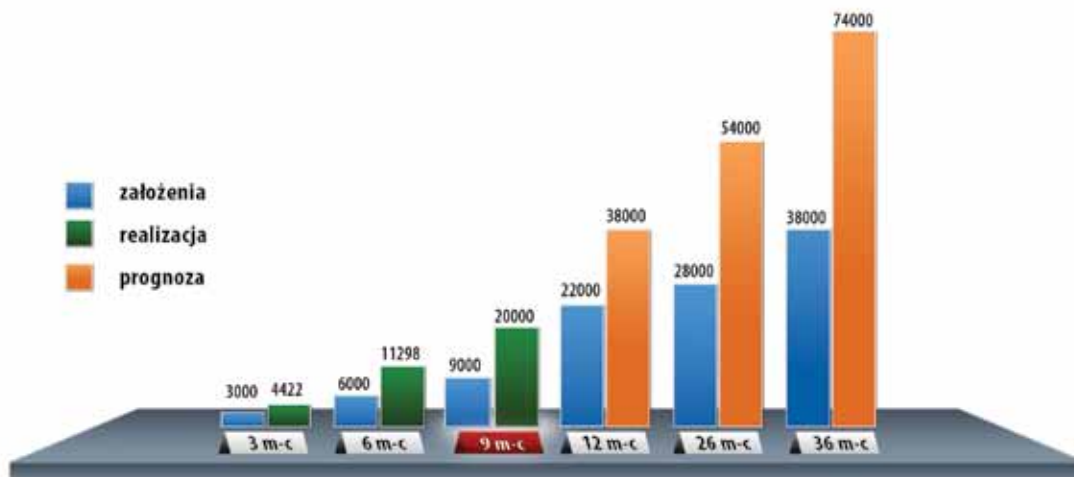
Zapraszamy na stronę
„MAM PRAWO”
www.mamprawo.eu

SUKCES PROJEKTU „MAM PRAWO” W LICZBACH

**W trakcie 9 miesięcy funkcjonowania BPPiO osiągneliśmy
200% założonej liczby porad.**

Podczas pierwszych 9 miesięcy funkcjonowania Biur Porad Prawnych i Obywatelskich w ramach projektu „Mam Prawo” udzieliliśmy ponad **20.000** porad obsługując ponad **7.000 klientów**. Problemy, potrzeby naszych beneficjentów, jak i sama grupa docelowa jest bardzo zróżnicowana. Osoby te różnicuje głównie wiek, wykształcenie, miejsce zamieszkania, sytuacja na rynku pracy, jednakże łączą wspólne problemy prawne i życiowe.

Zapotrzebowanie na porady prawne w 8 powiatach w których realizowany jest projekt przerosło nasze oczekiwania. Dotychczas udzieliliśmy o 200% porad więcej niż początkowo założono. Utrzymując tą tendencję wzrostową aktualnie zakładamy, że dzięki realizacji projektu „Mam Prawo” do kwietnia 2014r. udzielimy przynajmniej 72 tys. porad prawnych i obywatelskich.

**KSZTAŁTUJEMY
RELACJE**

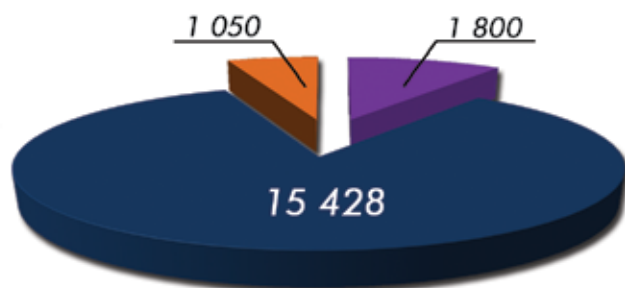
**PARTNER
SPOŁECZNY**
17 lat dla rozwoju

Bezpłatne porady prawne udzielane są mieszkańcom z terenu 8 powiatów wskazanych na mapie. W 6 Biurach PPiO utworzonych w ramach projektu „Mam Prawo”, porad udziela 9 doradców (6 i ½ etatu), dyżuruje 4 prawników - specjalistów. Swoją pomocą służy 20 stażystów i wolontariuszy. Dodatkowo beneficjenci mogą skorzystać z pomocy e-kancelarii, bez konieczności wychodzenia z domu.

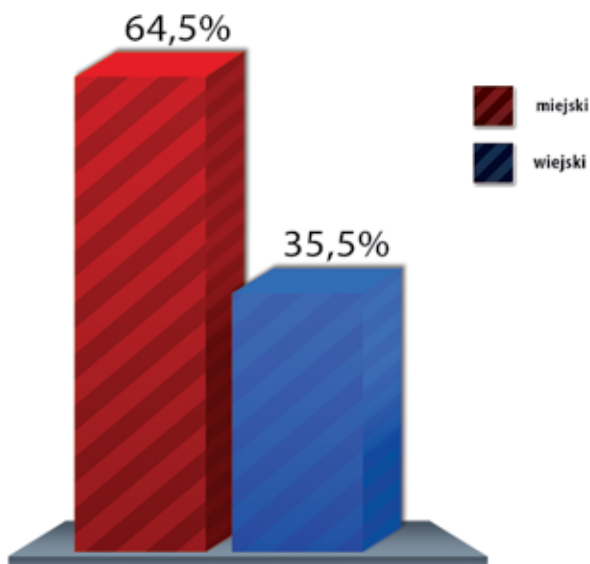
Liczba porad udzielona przez:
doradców, prawników
oraz e-kancelarię

Doradcy
E-kancelaria
Prawnicy

Klienci ze względu na miejsce
zamieszkania:

miejski, wiejski

Powiat	Doradcy	Prawnicy
Biłgoraj	1668	80
Krasnystaw	2872	218
Kraśnik	2086	125
Opole Lub.	1879	40
Puławy	3561	295
Świdnik	3362	292
Razem	15428	1050

Największym zainteresowaniem cieszą się porady udzielane przez doradców w BPPiO oraz e-kancelarię. Zaobserwować można zróżnicowane zapotrzebowanie na porady prawne w poszczególnych Biurach PPiO. Najwięcej porad zostało udzielonych w biurach funkcjonujących w: Puławach (3856) i Świdniku (3654), natomiast najmniej w Biłgoraju (1748) i Kraśniku (2211). Podobnie sytuacja wygląda gdy przeanalizujemy zapotrzebowanie na specjalistyczne porady prawników. Należy jednak zwrócić uwagę, iż beneficjenci umawiani są ze specjalistami w szczególnych sytuacjach. Mimo tego 4 prawników podczas swoich dyżurów odbywanych 3 - 4 razy w tygodniu udzieliło 1050 porad prawnych.

Doradcy nie tylko udzielają stacjonarnych porad, dużym zainteresowaniem cieszą się alternatywne porady udzielane drogą mailową lub telefonicznie. Z tej możliwości korzysta wyższy odsetek (17,4%) mieszkańców obszarów wiejskich niż miejskich (12,4%). Według opinii naszych beneficjentów jest to duże udogodnienie.

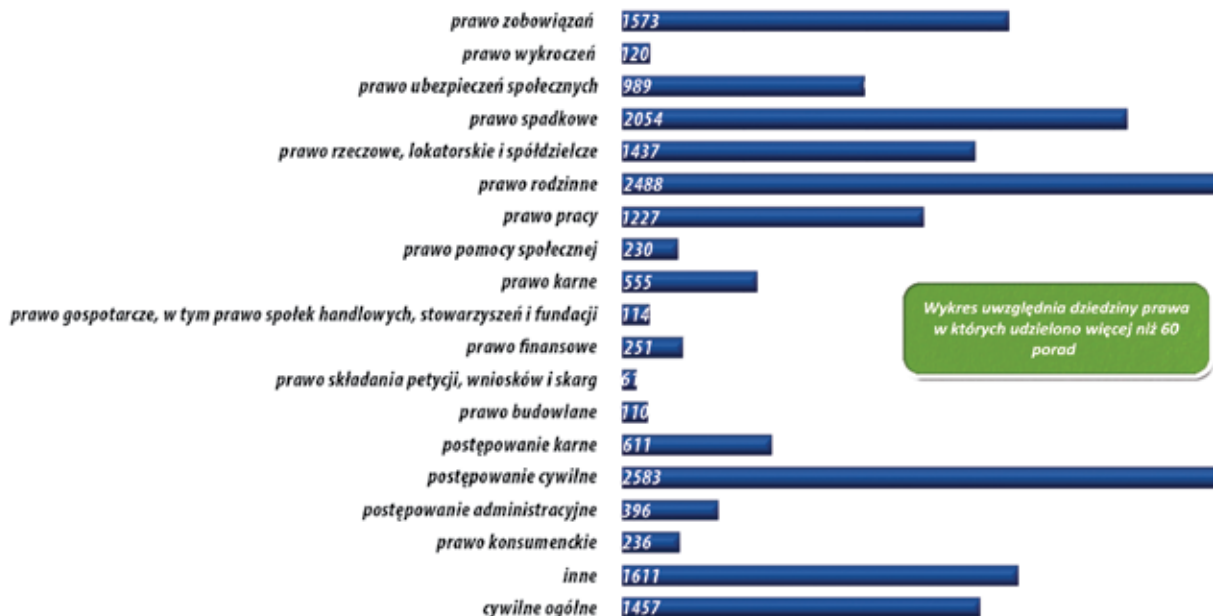
Zaobserwowaliśmy również tendencję wzrostową w korzystaniu z internetowych poradach udzielanych przez e-kancelarię. Ogółem udzielono 18 tys. e-porad. W pierwszych miesiącach realizacji projektu „Mam Prawo” udzielano średnio 150-200 e-porad miesięcznie. Aktualnie e-kancelaria każdego miesiąca udziela 400-460 porad prawnych.

17 LAT
DLA ROZWOJU

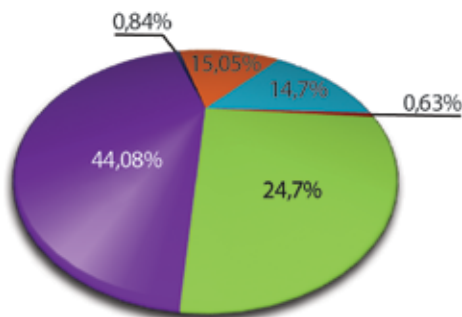

KSZTAŁTUJEMY
RELACJE

LICZBA PORAD Z POSZCZEGÓLNYCH DZIEDZIN PRAWA UDZIELONYCH PODCZAS TRWANIA PROJEKTU

Struktura wykształcenia klientów BPPiO

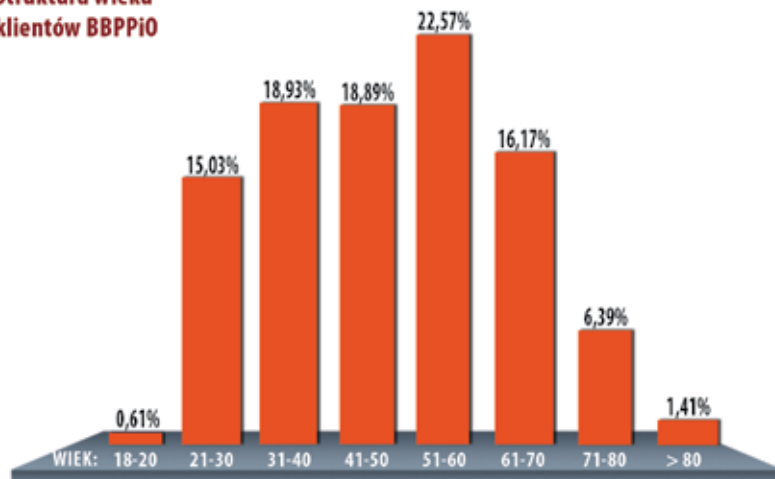

- podstawowe
- gimnazjalne
- zawodowe
- średnie
- licencjat
- magisterskie

Analizując powyższy wykres wyraźnie widać zróżnicowane zapotrzebowanie na usługi doradcze beneficjentów. Pracownicy w ramach projektu udzielili najwięcej porad dotyczących postępowania cywilnego, prawa rodzinnego, spadkowego oraz prawa zobowiązań. Zapotrzebowanie na tego rodzaju porady poznaliśmy już na etapie przeprowadzania Diagnozy poradnictwa prawnego i obywatelskiego na terenie 8 powiatów woj. lubelskiego. Częstkowe wyniki zostały zaprezentowane na łamach naszego Kwartalnika. Treść diagnozy znajduje się na stronie projektu www.mamprawo.eu.

Struktura wieku klientów BBPPIO

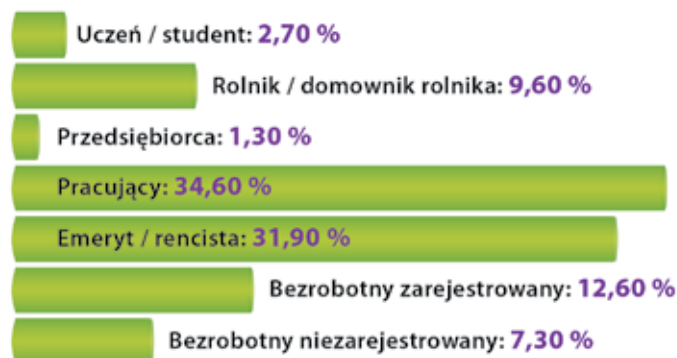

W okresie 9 miesięcy funkcjonowania BBPPIO udzieliśmy pomocy 7000 osobom. Każdego tygodnia zgłasza się do nas średnio 150 klientów, którzy jeszcze nie korzystali z bezpłatnego poradnictwa.

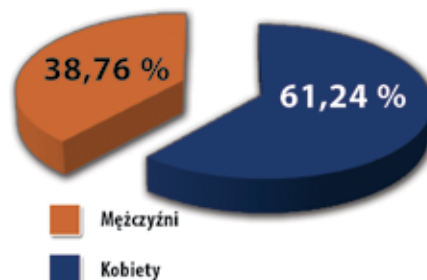
Kobiety zdecydowanie częściej korzystają z pomocy oferowanej w ramach projektu „Mam Prawo”. Wiek beneficjentów nie jest znacząco zmienną. Zarówno 20 jak i 70-latkowie chętnie zgłaszają się po pomoc doradców, jak i prawników – specjalistów.

Z bezpłatnych porad prawnych i obywatelskich najczęściej korzystają osoby z wykształceniem średnim oraz zawodowym. Osoby z wykształceniem wyższym stanowią 16,3% ogółu beneficjentów.

Status na rynku pracy

Klienci BBPPIO: podział wg płci

Zobrazowanie charakterystyki naszych beneficjentów i ich zapotrzebowania na poradnictwo prawne i obywatelskie możliwe było dzięki Innowacyjnemu Systemowi Informatycznemu, który został stworzony na potrzeby realizacji projektu „Mam Prawo”.

System pełni również istotną rolę przy dokonywaniu zmian w projekcie, tak by nasze działania były jak najbardziej dostosowane do oczekiwań beneficjentów

Warunkiem koniecznym przyznania wcześniejszej emerytury jest też nie przystąpienie do otwartego funduszu emerytalnego.

Prawo do wcześniejszej emerytury mają również następujące osoby urodzone przed dniem 1 stycznia 1949 r.:

- **pracownicy urzędów państwowych** - po osiągnięciu odpowiednio 55 lat kobieta i 60 lat mężczyzna (posiadają okres ubezpieczeniowy 20 lat kobieta i 25 lat mężczyzna) w razie rozwiązania stosunku pracy z powodu likwidacji urzędu lub jego reorganizacji, rozwiązania stosunku pracy za wypowiedzeniem,

- **mianowani pracownicy samorządowi** - po osiągnięciu odpowiednio 55 lat kobieta i 60 lat mężczyzna (posiadają okres ubezpieczeniowy 20 lat kobieta i 25 lat mężczyzna) w razie rozwiązania stosunku pracy za wypowiedzeniem z powodu reorganizacji urzędu, niezawinionej utraty uprawnień do wykonywania pracy, trwałej utraty zdolności fizycznej lub psychicznej do pracy na zajmowanym stanowisku,

- **pracownicy służby cywilnej** - po osiągnięciu odpowiednio 55 lat kobieta i 60 lat mężczyzna (posiadają okres ubezpieczeniowy 20 lat kobieta i 25 lat mężczyzna) w razie rozwiązania stosunku pracy z powodu likwidacji urzędu,

- **nauczyciele akademicy** - mężczyzna: po osiągnięciu 60 lat i przepracowaniu 30 lat, w tym 20 lat w szkolnictwie lub instytucjach naukowych; kobieta: po osiągnięciu 55 lat i przepracowaniu 25 lat, w tym 20 lat w szkolnictwie lub instytucjach naukowych.

Osoby urodzone po dniu 31 grudnia 1948 roku również mogą przejść na wcześniejszą emeryturę. Taką dodatkową możliwością daje art. 184 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych.

Wcześniejsza emerytura

Aneta Kuźma - doradca

Poprzez wcześniejszą emeryturę rozumiemy emeryturę przyznaną przed osiągnięciem ustawowego wieku emerytalnego tj. 60 lat dla kobiet i 65 lat dla mężczyzn.

Zasady przechodzenia na świadczenie przedemerytalne określa ustawa z 30 kwietnia 2004 r. o świadczeniach przedemerytalnych.

Ubezpieczeni mężczyźni urodzeni przed dniem 1 stycznia 1949 roku mogą przejść na emeryturę po osiągnięciu wieku 60 lat. Muszą posiadać co najmniej 35-letni okres składkowy i nieskładkowy. Wcześniejsza emerytura przysługuje zaś tylko kobietom urodzonym w latach 1949 -1953. Kobiety, które chcą otrzymać wcześniejszą emeryturę pracowniczą muszą osiągnąć wiek 55 lat oraz posiadać co najmniej 30-letni okres składkowy i nieskładkowy. Okres składkowy i nieskładkowy może być zmniejszony odpowiednio

do 25 lat dla mężczyzn i 20 lat dla kobiet, jeśli uznani zostali za całkowicie niezdolnych do pracy. Uznanie za całkowicie niezdolnych do pracy musi nastąpić na podstawie orzeczeniem lekarza orzecznika lub komisji lekarskiej ZUS.

Ważnym jest, aby w okresie ostatnich 24 miesięcy podlegania ubezpieczeniu społecznemu lub ubezpieczeniom emerytalnemu i rentowym osoby uprawnione pozostawały w stosunku pracy co najmniej przez 6 miesięcy, chyba że w dniu zgłoszenia wniosku o emeryturę są uprawnieni do renty z tytułu niezdolności do pracy.

Osoby te, aby skorzystać z prawa do wcześniejszej emerytury muszą posiadać odpowiedni okres:

- **pracy w szczególnie trudnych warunkach lub szczególnym charakterze,**
- **działalności twórczej lub artystycznej,**
- **pracy kolejowej,**
- **pracy górniczej.**

Również osoby uprawnione do renty z tytułu niezdolności do pracy (całkowitej lub częściowej) spowodowanej wypadkiem przy pracy, w drodze do lub z pracy albo chorobą zawodową, mogą przejść na wcześniejszą emeryturę jeżeli mają ukończone: kobieta - 55 lat, mężczyzna - 60 lat oraz mogą udokumentować okres składkowy i nieskładkowy odpowiednio: kobieta - 20 lat, mężczyzna - 25 lat.

Uprawnienie do przejścia na emeryturę na warunkach przedstawionych powyżej przysługuje osobom, które mają ustalone prawo do renty z tytułu m. in.:

- **niezdolności do pracy spowodowanej wypadkiem przy pracy,**
- **choroby zawodowej,**
- **wypadku przy wykonywaniu pozarolniczej działalności gospodarczej.**

Na wcześniejszą emeryturę, po rozwiązaniu na swój wniosek stosunku pracy, mogą przejść nauczyciele:

- **mający trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze,**
- **szkół, placówek, zakładów specjalnych oraz zakładów poprawczych i schronisk dla**

nieletnich mający dwudziestopięcioletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze w szkolnictwie specjalnym.

Nauczyciele urodzeni po dniu 31 grudnia 1948 r., a przed dniem 1 stycznia 1969 r. zachowują prawo do przejścia na emeryturę bez względu na wiek, jeżeli spełnili w/w warunki do uzyskania emerytury w ciągu dziesięciu lat od dnia wejścia w życie ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, z wyjątkiem warunku rozwiązania stosunku pracy oraz nie przystąpili do otwartego funduszu emerytalnego albo złożyli wniosek o przekazanie środków zgromadzonych na rachunku w otwartym funduszu emerytalnym, za pośrednictwem Zakładu Ubezpieczeń Społecznych na dochody budżetu państwa.

Za pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze uważa się nauczycieli, wychowawców lub innych pracowników pedagogicznych wykonujących pracę nauczycielską. Konstrukcja wcześniejszej emerytury uzależnia nabycie prawa do tego świadczenia od uprzedniego złożenia stosownego wniosku przez zainteresowanego.

Na wysokość emerytury mają wpływ 3 czynniki:

- **kwota bazowa,**
- **okres składkowy,**
- **okres nieskładkowy.**

Do ustalenia podstawy wymiaru emerytury po raz pierwszy należy wskazać zarobki z 10 kolejnych lat kalendarzowych wybranych z okresu ostatnich 20 lat kalendarzowych poprzedzających bezpośrednio rok, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę. Na wysokość emerytury mają wpływ 3 czynniki:

- **kwota bazowa - 24%**
(podstawa wymiaru czyli zarobki, od których opłacane były składki na ubezpieczenie społeczne lub ubezpieczenia emerytalne i rentowe),
- **przebyte okresy głównie składkowe - (po 1,3% podstawy wymiaru emerytury za każdy rok okresów składkowych),**
- **nieskładkowe (po 0,7% podstawy wymiaru emerytury za każdy rok okresów nieskładkowych).**

Kwota bazowa stanowi 100% przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia pomniejszonego o potrącone od ubezpieczonego składki na ubezpieczenie społeczne w poprzednim roku kalendarzowym. Jest ona ustalana corocznie i obowiązuje od dnia 1 marca każdego roku kalendarzowego do końca lutego następnego roku.

Przy obliczaniu emerytury stosuje się kwotę bazową obowiązującą w dniu, w którym zgłoszono wniosek o emeryturę. Jeżeli wniosek zgłoszono w terminie wcześniejszym niż nabycie prawa do emerytury, do obliczeń przyjmuje się kwotę bazową w wysokości obowiązującej w dniu powstania prawa do emerytury.

Kwota bazowa ma znaczenie przy procedurze zawieszenia lub zmniejszenia świadczeń emerytalnych. Zgodnie bowiem z obowiązującymi przepisami prawo do emerytury lub renty może ulec zawieszeniu lub świadczenia te ulegają zmniejszeniu w razie osiągnięcia przychodu z tytułu działalności podlegającej obowiązkowi ubezpieczenia społecznego. W razie osiągnięcia przychodu w kwocie przekraczającej 70%, nie wyżej jednak niż 130% przeciętnego wynagrodzenia, świadczenie ulega zmniejszeniu o kwotę przekroczenia. Ustalona jest górna granica tego zmniejszenia. Świadczenie można zmniejszyć maksymalnie o:

- **24% kwoty bazowej obowiązującej przy ostatniej waloryzacji – dla emerytury i renty z tytułu całkowitej niezdolności do pracy,**
- **18% kwoty bazowej – dla renty z tytułu częściowej niezdolności do pracy,**
- **20,4% kwoty bazowej – dla renty rodzinnej, do której uprawniona jest jedna osoba.**

Gdy przychód przewyższy 130% średniego miesięcznego wynagrodzenia, wówczas prawo do emerytury zostanie zawieszone.

Jednym ze sposobów podwyższania emerytury jest waloryzacja

Odbywa się co roku, od dnia 1 marca i obejmuje świadczenia przyznane przez ZUS do tego dnia. Jest to okresowe podnoszenie wysokości świadczeń emerytalnych w związku ze wzrostem płac i kosztów utrzymania.

Waloryzacja emerytur polega na pomnożeniu kwoty świadczenia emerytalnego oraz podstawy jego wymiaru przez wskaźnik waloryzacji.

Zwaloryzowaniu podlega emerytura w wysokości, jaka przysługuje w ostatnim dniu lutego roku, w którym przeprowadzana jest waloryzacja. W związku z tym waloryzacja obejmuje świadczenia przyznane przed dniem określonym w ustawie jako termin waloryzacji, czyli przed dniem 1 marca. Waloryzacja co roku jest inna, ponieważ wysokość wskaźnika waloryzacji, o który podwyższane jest świadczenie emerytalne jest co roku inna. Według starych zasad pracownicy służb mundurowych mogli przejść na wcześniejszą emeryturę po 15 latach pracy. Emerytura wynosi wówczas 40% ostatniej pensji. Za każdy dodatkowy rok dolicza się 2,6% oraz dodatkowo od 0,5% do 2% za każdy rok służby w warunkach szczególnie zagrażających życiu i zdrowiu. Według starych zasad najwyższa możliwa emerytura wynosiła 75% ostatniej pensji po przepracowaniu ponad 28,5 latami.

Emeryturę „mundurową” dla

osób, które wstąpiły do służby przed 2 stycznia 1999r. oblicza się z uwzględnieniem nie tylko okresów zawodowej służby, ale również okresów cywilnej pracy (składkowych i nieskładkowych, wymienionych w ustawie o emeryturach i rentach z FUS), również tej wykonywanej po przejściu na emeryturę policyjną lub wojskową.

„Cywilne” okresy składkowe są uwzględniane

po 1,3% podstawy wymiaru, przy czym okresy składkowe poprzedzające służbę (nie więcej niż 3 lata) są zaliczane po 2,6% podstawy wymiaru. Emeryturę zwiększa się też po 0,7% podstawy wymiaru za każdy rok okresów nieskładkowych poprzedzających służbę. Uwzględniane są również okresy ubezpieczenia z tytułu pracy zarobkowej wykonywanej po przejściu na emeryturę. Osobie, która ma przyznaną emeryturę wojskową lub policyjną policzoną zarówno za okresy służby, jak i cywilnej pracy, nie przysługuje prawo do emerytury z systemu ubezpieczeń społecznych. ■

Co dzieje się z naszymi pieniędzmi zgromadzonymi na rachunkach bankowych po naszej śmierci?

Maciej Kwieciński - doradca

Po śmierci spadkodawcy pieniądze zgromadzone na jego koncie bankowym wejdą w skład spadku, który zostanie rozporządzony według wskazań testatora w testamentie, a gdy tego zabraknie będzie miało zastosowanie dziedziczenie ustawowe opisane w kodeksie cywilnym.

W obydwu wskazanych przypadkach, aby spadkobiercy uzyskali dostęp do środków zgromadzonych na rachunku bankowym potrzebne będzie prawomocne postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku lub poświadczenie dziedziczenia dokonane przez notariusza. Jednak zanim spadkobiercy uzyskają wskazane wyżej dokumenty może minąć trochę czasu w ciągu którego możliwość dostania się do przedmiotowych środków finansowych będzie znacznie utrudniona. Niezależnie od powyższego, należy zaznaczyć, że bank jest obowiązany wypłacić kwotę wydatkowaną na koszty pogrzebu posiadacza rachunku osobie, która pokryła te koszty i przedstawiła rachunki stwierdzające wysokość poniesionych wydatków. Kwota ta nie może przekraczać kosztów urządzenia pogrzebu zgodnie ze zwyczajami przyjętymi w danym środowisku. Potencjalny spadkodawca chcąc zapewnić wybranym osobom szybszy dostęp do środków finansowych zgromadzonych na rachunkach bankowych może skorzystać ze znanej prawu bankowemu instytucji dyspozycji wkładem na wypadek śmierci.

Instytucja ta opisana jest w art. 56 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997r. Prawo bankowe.

Przepis ten stanowi, iż posiadacz rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku termi-

nowej lokaty oszczędnościowej może polecić pisemnie bankowi dokonanie po swojej śmierci wypłaty z rachunku, wskazanym przez siebie osobom. Będzie to jednostronna czynność prawna na wypadek śmierci. Zgoda banku w takim przypadku nie będzie potrzebna.

Pierwszym ograniczeniem w związku z dyspozycją na wypadek śmierci jest to, iż spadkodawca może wskazać osobę, która jest jego małżonkiem lub należy do kręgu jego wstępnych, zstępnych lub rodzeństwa.

Drugie ograniczenie to wysokość kwoty wypłaty. Bez względu na liczbę wydanych dyspozycji nie może ona być wyższa niż dwudziestokrotność przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw (obecnie będzie to dwudziestokrotność kwoty 3.616,77 zł - Komunikat Prezesa

Głównego Urzędu Statystycznego z dnia 18 listopada 2011r.).

Ponadto trzeba pamiętać o tym, iż dyspozycja wkładem na wypadek śmierci może być w każdym czasie przez posiadacza rachunku zmieniona lub odwołana na piśmie.

Kwoty wypłacone nie wejdą do spadku po spadkodawcy. Jest to jeden z wyjątków stanowiący, iż prawa majątkowe spadkodawcy z chwilą jego śmierci przejdą na oznaczone osoby, które niekoniecznie muszą należeć do kręgu spadkobierców. Kwota ta nie będzie brana pod uwagę przy ustalaniu wartości stanu czynnego spadku jako podstawy ograniczenia odpowiedzialności za długi spadkowe. ■

Co zrobić, gdy Komornik puka do naszych drzwi - mity a rzeczywistość

Małgorzata Repelewicz - doradca

Z praktyki wynika, iż z obawy przed podjęciem działań przez komornika zgadzamy się na sytuację, które nie zawsze są zgodne z prawem i zasadami prowadzenia postępowania egzekucyjnego. Zadaniem tego artykułu jest zatem, omówienie zasad prowadzenia niniejszego postępowania oraz wskazanie praw i obowiązków ciążących na stronach przedmiotowego postępowania.

Na wstępie należy zaznaczyć, iż komornik jest funkcjonariuszem publicznym i do jego zadań należy wykonywanie orzeczeń sądowych, poszukiwanie majątku dłużnika czy zabezpieczanie spadku. Przy wykonywaniu swoich obowiązków powinien przede wszystkim postępować zgodnie z obowiązującymi przepisami prawa. **Rażące lub uporczywe naruszenie prawa przez komornika stanowi podstawę do wniesienia skargi** na jego czynności do właściwego sądu, może ponadto także stać się przesłanką do jego odwołania. Nadmienić należy, iż komornik zgodnie z art. 810 Kodeksu Cywilnego nie może podejmować czynności w dni ustawowo wolne od pracy, jak też w porze nocnej. Za porę nocną uważa się czas od 21.00 do godziny 7.00.

Czynności egzekucyjne w powyższym czasie mogą być dokonane tylko w wypadkach szczególnie uzasadnionych za pisemnym zezwoleniem prezesa sądu rejonowego, które na żądanie dłużnika powinien okazać przy wykonywaniu czynności. Ponadto obowiązany jest używać identyfikatora (wydanego przez Krajową Radę Komorniczą) zawierającego jego zdjęcie, imię, nazwisko, określenie pełnionej funkcji i oznaczenie sądu, przy którym działa. Czynności podejmowane przez komornika zmierzają do zaspokojenia w jak największym stopniu roszczeniu wierzyciela. Kierując się tą zasadą komornik ma prawo do-

konać zajęcia rachunków bankowych, wynagrodzenia, świadczeń emerytalno-rentowych, nieruchomości oraz ruchomości należących do dłużnika. W tym celu ma prawo wejść do mieszkania dłużnika i dokonać faktycznego zajęcia przedmiotów stanowiących własność dłużnika. Bezsprzecznie jednak w powyższych czynnościach ograniczony jest przepisami prawa.

Egzekucji nie podlegają:

1. Przedmioty urządzenia domowego, pościel, bielizna i ubranie codzienne, niezbędne dla dłużnika i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny, a także ubranie niezbędne do pełnienia służby lub wykonywania zawodu;

2. Zapasy żywności i opału niezbędne dla dłużnika i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny na okres jednego miesiąca;

3. Jedna krowa lub dwie kozy albo trzy owce potrzebne do wyżywienia dłużnika i będących na jego utrzymaniu członków jego rodziny wraz z zapasem paszy i ściółki do najbliższych zbiorów;

4. Narzędzia i inne przedmioty niezbędne do osobistej pracy zarobkowej dłużnika oraz surowce niezbędne dla niego do produkcji na okres jednego tygodnia, z wyłączeniem jednak pojazdów mechanicznych;

5. U dłużnika pobierającego periodyczną stałą płacę - pieniądze w kwocie, która odpowiada niepodlegającej egzekucji części płacy za czas do najbliższego terminu wypłaty, a u dłużnika nieotrzymującego stałej płacy - pieniądze niezbędne dla niego i jego rodziny na utrzymanie przez dwa tygodnie;

6. Przedmioty niezbędne do nauki, papiery osobiste, odznaczenia i przedmioty służące do wykonywania praktyk religijnych oraz przedmioty codziennego użytku, które mogą być sprzedane tylko znacznie poniżej ich wartości, a dla dłużnika mają znaczną wartość użytkową;

7. Środki pieniężne zgromadzone na rachunku bankowym, o którym mowa w art. 36 ust. 4a Ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o organizacji rynku mleka i przetworów mlecznych (Dz. U. z 2005 r. nr 244, poz. 2081, z 2006 r., nr 50, poz. 363 i nr 208, poz. 1541 oraz z 2007 r., nr 115, poz. 794).

8. Produkty lecznicze w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 6 września 2001 r. – Prawo farmaceutyczne (Dz. U. z 2008 r. nr 45, poz. 271, z późn. zm.) niezbędne do funkcjonowania zakładu opieki zdrowotnej w rozumieniu przepisów Ustawy z dnia 30 sierpnia 1991 r. o zakładach opieki zdrowotnej (Dz. U. z 2007 r., nr 14, poz. 89, z późn. zm.) przez okres trzech miesięcy oraz niezbędne do jego funkcjonowania wyroby medyczne w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o wyrobach medycznych (Dz. U. nr 93, poz. 896, z 2005 r., nr 64, poz. 565, z 2007 r., nr 176, poz. 1238 oraz z 2008 r., nr 157, poz. 976).

Ponadto:

9. Sumy i świadczenia w naturze wyasygnowane na pokrycie wydatków lub wyjazdów w sprawach służbowych;

10. Sumy przyznane przez Skarb Państwa na specjalne cele (w szczególności stypendia, wsparcia), chyba że wierzytelność egzekwowana powstała w związku z urzędywstwieniem tych celów albo z tytułu obowiązku alimentacyjnego;

11. Prawa niezbywalne, chyba że możliwość ich zbycia wyłączono umową, a przedmiot świadczenia nadaje się do egzekucji albo wykonanie prawa może być powierzone komu innemu;

12. Świadczenia z ubezpieczeń osobowych oraz odszkodowania z ubezpieczeń majątkowych, w granicach określonych w drodze rozporządzenia przez Ministrów Finansów i Sprawiedliwości; nie dotyczy to egzekucji mającej na celu zaspokojenie roszczeń z tytułu alimentów;

13. Świadczenia z pomocy społecznej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz. U. z 2009 r., nr 175, poz. 1362, nr 202, poz. 1551, nr 219, poz. 1706 i nr 221, poz. 1738);

14. Wierzytelności przypadające dłużnikowi z budżetu państwa lub od Narodowego Funduszu Zdrowia z tytułu udzielania świadczeń opieki zdrowotnej w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych (Dz. U. z 2008 r., nr 164, poz. 1027, z późn. zm.) przed ukończeniem udzielania tych świadczeń, w wysokości 75 % każdorazowej wypłaty, chyba że chodzi o wierzytelności pracowników dłużnika lub świadczeniodawców, o których mowa w art. 5 pkt 41 lit. a i b ustawy z dnia 27 sierpnia 2004 r. o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

W praktyce niekiedy jednak dochodzi do sytuacji, kiedy zajęciu podlegają w/w świadczenia, które w myśl powyższego powinny być od niej wolne.

Niniejsze stanowi podstawę do wniesienia skargi na czynności komornika do właściwego sądu rejonowego, co przy pozytywnym rozpatrzeniu sprawy zobliguje organ egzekucyjny do pokrycia szkód, jakie zostały poczynione niewłaściwym jego postępowaniem. Nieco

odmiennie przedstawia się sytuacja, kiedy dłużnik przeciwko któremu prowadzona jest egzekucja nie jest właścicielem lokalu, w którym mieszka. W takiej sytuacji bezspornie komornik ma prawo wejść do lokalu zajmowanego przez dłużnika, istotny jest jednak fakt, iż jest uprawniony wyłącznie do przeszukania pomieszczenia (pokoju), w którym zamieszkuje dłużnik.

Komornik ma prawo zająć przedmioty, które stanowią własność tylko i wyłącznie dłużnika.

Nie jest dopuszczalna sytuacja, w której komornik przeszukuje wszystkie pomieszczenia domu nie zwracając uwagi na to, które z tych pomieszczeń zajmuje dłużnik. W sytuacji kiedy komornik będzie zmierzał do przeszukania całego lokalu należy się temu sprzeciwić wnosząc o dokonanie stosownego zapisu w protokole, wskazując jednocześnie na pomieszczenia zajmowane przez dłużnika i należące do niego mienie. W sytuacji kiedy działania komornika zmierzają bądź naruszają prawa właściciela ma on prawo wnieść skargę do właściwego sądu.

Możliwe jest również zajęcie ruchomości należącej do dłużnika, gdy ta znajduje się we władaniu osoby trzeciej. Wówczas jednak komornik przed dokonaniem zajęcia powinien uzyskać zgodę osoby we władaniu której rzecz się znajduje. W przeciwnym razie osoba trzecia może bronić się skargą na czynności komornika, bowiem takie zajęcie byłoby dokonane z naruszeniem przepisów o postępowaniu egzekucyjnym. Jeżeli jednak przedmiot, do którego osoba trzecia zgłasza prawo, zajęto zgodnie z przepisami Kodeksu Postępowania Cywilnego (komornik uzyskał zgodę lub oświadczenie), to osoba trzecia może jedynie żądać zwolnienia rzeczy spod egzekucji w drodze tzw. powództwa eksperymentalnego z art. 841.

W przypadku egzekucji świadczeń alimentacyjnych komornik może zająć ruchomości będące we władaniu osoby zamieszkującej wspólnie z dłużnikiem nawet bez zgody tej osoby, chyba że osoba ta przedstawi dowód, że ruchomości są jej własnością.

Zaznaczyć należy, iż prawo do złożenia skargi przysługuje stronom postępowania tj. dłużnikowi lub wierzycielowi oraz osobie, której prawa zostały przez czynności lub zaniechanie komornika naruszone bądź zagrożone (art. 767 §2 kpc). Skarga na czynności komornika powinna czynić zadość wymaganiom pisma procesowego (art. 126 kpc) tj. powinna zawierać:

- **oznaczenie sądu, do którego jest skierowane, imię i nazwisko lub nazwę stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników,**
- **oznaczenie rodzaju pisma,**
- **osnowę wniosku lub oświadczenia oraz dowody na poparcie przytoczonych okoliczności,**
- **podpis strony albo jej przed-**

stawiciela ustawowego lub pełnomocnika,

- **wymienienie załączników, gdy pismo procesowe jest pierwszym pismem w sprawie, powinno ponadto zawierać oznaczenie miejsca zamieszkania lub siedziby stron, ich przedstawicieli ustawowych i pełnomocników oraz przedmiotu sporu, pisma zaś dalsze - sygnaturę akt.**

Ponadto winna określać zaskarżone działanie lub czynność, której zaniechano. Dodatkowo należy złożyć wniosek o zmianę, uchylenie lub dokonanie czynności wraz z uzasadnieniem niniejszej skargi poprzez wskazanie okoliczności będących przedmiotem zaskarżenia (art. 767 §3 kpc). Skargę wnosi się do sądu w terminie jednego tygodnia od dnia dokonania czynności egzekucyjnej gdy skarżący był obecny przy czynności lub był o jej terminie zawiadomiony. Gdy takie okoliczności nie zaistniały, skarżący ma ten sam czas, ale liczony od dnia zawiadomienia go o dokonaniu czynności. W innym przypadku od dnia w którym czynność powinna być dokonana (art. 767 §4 kpc).

Skarga może być dwójako rozpoznana. Pierwsza i zdecydowanie szybsza droga występuje, gdy komornik po zapoznaniu się z odpisem skargi, uwzględni ją całkowicie. Wtedy zawiadamia o tym fakcie sąd, skarżącego oraz innych zainteresowanych, których skarga do-

tyczy. Natomiast jeżeli komornik nie zgodzi się z zarzutami, w ciągu trzech dni musi sporządzić uzasadnienie dokonania zaskarżonej czynności lub przyczyn jej zaniechania oraz przekazać je wraz z aktami sprawy do sądu, do którego skargę wniesiono (art. 767 §4 kpc). W takiej sytuacji to sąd będzie decydował o zasadności wniesionej skargi. Sąd rozpoznaje skargę w terminie jednego tygodnia od dnia jej wpływu do sądu.

Gdy skarga zawiera braki formalne, sąd wzywa pisemnie skarżącego, pod rygorem zwrócenia pisma, do ich uzupełnienia w terminie tygodnia (art.130 kpc).

Dopiero po spełnieniu tego obowiązku przez skarżącego, sąd rozpatruje skargę. Należy pamiętać, że wniesienie skargi nie wstrzymuje postępowania egzekucyjnego ani wykonania zaskarżonej czynności, chyba że sąd zawiesi postępowanie lub wstrzyma dokonanie czynności (art. 767 §2 kpc). Jeżeli skargę wniesiono po terminie albo nie uzupełniono w terminie jej braków, sąd odrzuca skargę (art. 767 §3 kpc).

W świetle przedstawionych okoliczności należy zauważyć, iż komornik ze względu na pełnioną funkcję podlega ścisłej kontroli sprawowanej przez właściwy organ wymiaru sprawiedliwości. Mitem zatem wydaje się stwierdzenie, iż jest bezkarny w swym dzia-

łaniu. Nadmienić bowiem należy, iż umiejętne wykorzystanie praw przysługujących stronom, może znacznie ograniczyć swobodę działania organu egzekucyjnego i zniwelować skutki naruszenia praw jakie przysługują stronom w toczącym się postępowaniu egzekucyjnym. Przede wszystkim jednak nie należy zapominać o tym, iż dysponentem prowadzonego postępowania egzekucyjnego jest wierzyciel, próby ugodowego załatwienia sprawy zakończone sukcesem mogą doprowadzić do zakończenia postępowania prowadzonego przez komornika i pozwoła na zadośćuczynienie roszczeniu wierzyciela, nie godząc jednocześnie w interesy finansowe dłużnika, na którym spoczywa obowiązek ponoszenia kosztów prowadzonego postępowania egzekucyjnego. ■

Jak zaskarżyć otrzymany nakaz zapłaty wydany w postępowaniu upominawczym?

Małgorzata Repelewicz - doradca

Nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym – co to takiego?

W sytuacji kiedy otrzymaliśmy nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym nie wszystko jest już stracone. W terminie bowiem 14 dni od chwili otrzymania przedmiotowego nakazu możemy złożyć sprzeciw. Zauważyć należy, iż nakaz zapłaty w postępowaniu upominawczym wydawany jest na posiedzeniu niejawnym pod warunkiem, iż pozwala na to zgromadzony w toku postępowania materiał dowodowy. Ten etap postępowania odbywa się bez udziału pozwanego. Nie jest on bowiem informowany o posiedzeniu sądu ani nawet o fakcie wpłynięcia pozwu. O zawistości sprawy pozwany dowiaduje się w chwili doręczenia mu nakazu zapłaty. Wtedy też otrzymuje pouczenie o możliwości zaskarżenia nakazu zapłaty.

Sprzeciw w postępowaniu upominawczym - kiedy i jak go wnieść?

Środkiem odwoławczym od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym jest sprzeciw. Pismo zawierające sprzeciw kieruje się do sądu, który wydał nakaz zapłaty. Jeżeli natomiast nakaz zapłaty wydał referendarz

sądowy wtedy pozew kieruje się do sądu do którego złożono pozew. W piśmie pozwany powinien wskazać:

- zaskarżany nakaz zapłaty określając Sąd, który go wydał oraz dzień, w którym został wydany,
- wartość przedmiotu zaskarżenia,

- sygnaturę sprawy,
- zaznaczyć czy zaskarża nakaz w całości czy w części,
- przedstawić zarzuty, które pod rygorem ich utraty należy zgłosić przed wdaniem się w spór a także pozostałe zarzuty przeciwko żądaniu pozwu oraz wszystkie okoliczności faktyczne i dowody na ich potwierdzenie.

Istotne z punktu widzenia Pozwanego jest zatem co zamieścimy w zarzutach. Przykładem zarzutu może być np. zarzut nieprawidłowego wskazania wartości przedmiotu sporu (art. 25 § 2 k.p.c.), jak również zarzut zawarcia umowy o mediację (art. 2021 k.p.c.).

W sytuacji kiedy nie zgadzamy się co do części zasądzonej kwoty należy zaskarżyć nakaz w części wskazując na zakres zaskarżenia.

Formułując uzasadnienie należy wskazać z jakiego tytułu powstała zasądzona wierzytelność oraz na jakiej podstawie wnosimy o jej uchylenie, powołując się przykładowo na fakt, iż niniejsze żądanie nie znajduje podstaw w istniejącym stanie faktycznym. Pamiętać należy, iż jeżeli pozew wniesiono na urzędowym formularzu, wniesienie sprzeciwu wymaga ówniej zachowania tej formy. Formularz sprzeciwu od nakazu zapłaty w postępowaniu upominawczym dostępny jest na stronie internetowej pod wskazanym adresem: http://www.bip.ms.gov.pl/Data/Files/_public/bip/sprawy_cywilne/form5_sp.pdf

Pamiętać należy, iż Sąd odrzuca sprzeciw wniesiony po upływie terminu lub z innych przyczyn niedopuszczalny albo którego braków pozwany nie usunął w terminie. Zatem każde pismo otrzymane przez nas z Sądu należy poddać wnikliwej analizie tak, by zadośćuczynić przedmiotowemu wezwaniu.

Skutki wniesienia sprzeciwu

Nakaz zapłaty traci moc w części zaskarżonej sprzeciwem. Sprzeciw jednego tylko

ze współpozwanych o to samo roszczenie oraz co do jednego lub niektórych uwzględnionych roszczeń powoduje utratę mocy nakazu jedynie co do nich. Skutecznie wniesiony sprzeciw skutkuje wyznaczeniem przez przewodniczącego terminu rozprawy oraz doręczeniem sprzeciwu powodowi. Nakaz zapłaty, przeciwko któremu w całości lub w części nie wniesiono skutecznie sprzeciwu, ma skutki prawomocnego wyroku, który po nadaniu przez Sąd klauzuli wykonalności stanowi podstawę do wszczęcia postępowania egzekucyjnego.

Elektroniczne postępowanie upominawcze - nakaz zapłaty w EPU

Wydany w elektronicznym postępowaniu upominawczym nakaz zapłaty jest doręczany pozwanemu pocztą w postaci wydruku weryfikacyjnego opatrzonego unikalnym 20 znakowym kodem nakazu. Podając kod nakazu pozwany może potwierdzić istnienie elektronicznego nakazu zapłaty i zapoznać się z jego treścią w systemie teleinformatycznym

e-sądu: www.e-sad.gov.pl bez konieczności posiadania konta użytkownika w systemie e-sądu. Aby sprawdzić poprawność wydruku weryfikacyjnego należy podać numer kodu znajdującego się w prawym górnym rogu dokumentu. W pouczeniu towarzyszącym doręczeniu pocztowemu wydruku weryfikacyjnego nakazu pozwany otrzymuje dodatkowo indywidualny kod dostępu do elektronicznych akt spraw.

Zapamiętać należy, iż skorzystanie z możliwości zapoznania się z treścią elektronicznego nakazu zapłaty lub aktami elektronicznymi nie jest tożsame z wniesieniem pisma procesowego droga elektroniczną a Pozwany będzie w stanie komunikować się z sądem elektronicznym w formie tradycyjnej dopóki nie wniesie pisma procesowego w formie elektronicznej.

Sprzeciw w EPU - kiedy i jak wnieść

Sporządzając sprzeciw, należy pamiętać o treści przepisu art. 505 k.p.c. Stanowi ona m.in., że pozwany nie musi uzasadniać, czy też przedstawiać dowodów na poparcie złożonego przez siebie sprzeciwu od nakazu zapłaty. Należy wskazać jednak zarzuty, pod rygorem utraty prawa ich późniejszego powołania. Sprzeciw może przybrać różną treść, także krótkiej dezaprobaty w stosunku do wydanego nakazu zapłaty np. „sprzeciwiam się nakazowi zapłaty”, „nie zgadzam się z nakazem zapłaty”. Nakaz zapłaty zaskarża się w całości, co uniemożliwia pozwanemu uznanie części powództwa i wymusza tym samym konieczność zakwestionowania całego nakazu.

Sąd o skutkach wniesienia pisma procesowego (sprzeciwu) drogą elektroniczną powinien pouczyć pozwanego przy pierwszym doręczeniu (art. 505 § 4 k.p.c.).

Jeżeli jednak pozwany nie zna się na technologii komunikacji elektronicznej lub nie jest zainteresowany udziałem w sprawie drogą elektroniczną, może on wносить pisma do e-sądu drogą tradycyjną. Zgodnie bowiem z ustawą z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy — Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych - innych ustaw w elektronicznym po-

stępowaniu upominawczym doręczeń powodowi dokonuje się za pośrednictwem systemu teleinformatycznego obsługującego elektroniczne postępowanie upominawcze (doręczenie elektroniczne), a pozwanemu w przypadku gdy wnieśli pismo drogą elektroniczną. Dla pozwanego istnieje zatem możliwość wyboru sposobu komunikacji z sądem elektronicznym w formie elektronicznej lub tradycyjnej (papierowej). Należy jednak pamiętać, że wniesienie przez pozwanego pisma drogą elektroniczną uniemożliwi przyszłą komunikację z sądem w formie tradycyjnej. Wniesienie sprzeciwu od nakazu zapłaty w formie papierowego dokumentu oznaczonego sygnaturą sprawy umieszczoną w prawym górnym rogu wydruku weryfikacyjnego, przesyłanego na adres:

Sąd Rejonowy Lublin-Zachód w Lublinie, ul. Krakowskie Przedmieście 78, 20-076 LUBLIN,

nie wymaga zakładania konta użytkownika w systemie teleinformatycznym e-sądu. Pozwany może komunikować się z sądem za pośrednictwem dokumentów papierowych przesyłanych pocztą. Wybór elektronicznej formy komunikacji z e-sądem jest możliwy pod warunkiem posiadania aktywnego konta użytkownika w systemie teleinformatycznym e-sądu oraz dysponowaniem ważnym certyfikatem służącym do składania podpisu elektronicznego.

Jak założyć konto użytkownika?

Konto użytkownika zakłada się poprzez wypełnienie i zatwierdzenie formularza wniosku rejestracyjnego o założenie konta. **Rejestracja konta w systemie.** Sprzeciw i inne pisma procesowe można podpisywać posiadającym certyfikatem kwalifikowanym, wystawionym przez Kwalifikowane Centrum Certyfikacji. Osoba nie posiadająca ważnego certyfikatu kwalifikowanego przed złożeniem pisma powinna złożyć wniosek o wydanie certyfikatu przez Centrum Certyfikacji EPU i pobrać certyfikat.

Istotny z punktu widzenia Pozwanego jest fakt, iż w EPU wyłącznie instytucję zwolnienia od kosztów sądowych z mocy orzeczenia e-sądu, a tym samym możliwość uzyskania przez pozwanego pomocy prawnej z urzędu (art. 104a ustawy z 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych).

Skutki wniesienia sprzeciwu

Jeżeli sprzeciw został wniesiony prawidłowo, to nakaz zapłaty w EPU traci moc w całości. Ustawodawca przyjął, że po wniesieniu sprzeciwu, prowadzone będzie postępowanie przed sądem właściwości ogólnej. Zatem po skutecznym wniesieniu sprzeciwu e-sąd wydaje na posiedzeniu niejawnym postanowienie o przekazaniu sprawy sądowi właściwemu i doręcza je obu stronom postępowania (art. 357 § 2 k.p.c.). Przekazanie sprawy następuje do sądu właściwości ogólnej, regulowanej przepisami art. 27 k.p.c. do art. 30 k.p.c. System teleinformatyczny e-sądu jest odpowiedzialny, bazując na adresie pozwanego, do automatycznego wskazania sądu właściwego miejscowo. E-sąd przekazuje sprawę

do sądu według właściwości ogólnej, zarówno wskutek wniesienia sprzeciwu, powodującego utratę mocy nakazu zapłaty, jak również w wypadku ustalenia braku podstaw do wydania nakazu zapłaty (art. 505 k.p.c.). Po przekazaniu sprawy, przewodniczący sądu właściwości ogólnej wzywa powoda do usunięcia braków formalnych pozwu oraz jego uzupełnienia w sposób odpowiedni dla postępowania, w którym sprawa będzie rozpoznawana – w terminie dwutygodniowym od daty doręczenia wezwania (art. 505 § 1 zd. 1 k.p.c.)

Wymogi formalne pozwu w EPU są bardzo ograniczone w przeciwieństwie do pism z „normalnych” postępowań, powód musi m.in. uzupełnić pozew o załączniki, jak np. dowody bądź pełnomocnictwo procesowe.

W wypadku bierności powoda w uzupełnieniu pozwu, sąd umarza postępowanie (art. 505 § 1 zd. 2 KPC) Pouczenie o umorzeniu postępowania w razie nie uzupełnienia braków pozwu należy dołączyć do zarządzenia o wezwaniu do usunięcia braków formalnych pozwu oraz jego uzupełnienia. W sytuacji kiedy powód zastosował się do wezwania (art. 505 § 1 k.p.c.), przewodniczący wzywa pozwanego do uzupełnienia sprzeciwu na identycznych zasadach jak powoda (art. 505 § 3 k.p.c.). Uznaje się, iż wraz z wezwaniem do uzupełnienia sprzeciwu, doręcza się pozwanemu odpis pozwu poprawiony zgodnie z treścią art. 505 § 1 k.p.c. Na podstawie art. 505 § 1 k.p.c., w zwykłym postępowaniu upominawczym, w piśmie zawierającym sprzeciw, pozwany powinien wskazać wszystkie okoliczności faktyczne oraz dowody na poparcie sprzeciwu od nakazu zapłaty. Przyjmuje się, że jeżeli pozwany w EPU wskazał zarzut, to należy po przekazaniu sprawy wezwać go do wskazania dowodów i okoliczności faktycznych na potwierdzenie sprzeciwu wniesionego od nakazu zapłaty. Nie uzupełnienie powyższych braków, naraża pozwanego na ryzyko uwzględnienia roszczenia powoda.

Kończąc uwagi na temat wnoszenia sprzeciwu od nakazu zapłaty należy podkreślić, iż sprzeciw charakteryzuje się uproszczoną formą w stosun-

ku do zwykłego postępowania upominawczego. Tym samym obie strony EPU nie mają obowiązku wykazania „dokumentów pełnomocnictwa, przedstawicielstwa ustawowego oraz faktu bycia członkiem organu osoby prawnej lub innego podmiotu niebędącego osobą fizyczną czy przedłożenia odpisów pozwu oraz załączników i ich odpisów” (art. 68, art. 89 § 1, 126 § 3

oraz 128 § 2 k.p.c.) Ostatnią, zasługującą na uwagę kwestią, związaną z art. 505 k.p.c. jest kwestia kosztów sądowych. Sprzeciw nie podlega opłacie sądowej. Powód natomiast, wnosząc pozew, uiszcza czwartą część opłaty (art. 19 ust 2 pkt 2 ustawy o kosztach).

Prawa pacjenta

Bartosz Głowacki - doradca

Każdy z nas był i zapewne będzie u lekarza. A czy wiemy jakie przysługują nam prawa? Co wolno, a czego nie lekarzowi, co może szpital, a czego nie wolno personelowi medycznemu?

Prawa pacjenta w polskim prawie zostały usystematyzowane ustawą. Określono w niej katalog praw przysługujących pacjentom. W niniejszym opracowaniu postaram się przybliżyć najważniejsze informacje. Pacjentem jest osoba zwracającą się o udzielenie świadczeń zdrowotnych lub korzystającą ze świadczeń zdrowotnych udzielanych przez podmiot udzielający świadczeń zdrowotnych lub osobę wykonującą zawód medyczny.

Katalog praw przedstawia się w następujących kategoriach:

Prawo do świadczeń

Jest to podstawowe prawo pacjenta, które oznacza, że pacjent ma prawo do świadczeń zdrowotnych, odpowiadających wymaganiom aktualnej wiedzy medycznej, jednakże w sytuacji ograniczonych możliwości udzielenia odpowiednich świadczeń zdrowotnych ma prawo do przejrzystej obiektywnej, opartej

na kryteriach medycznych, procedury ustalającej kolejność dostępu do tych świadczeń. Ponadto pacjent ma prawo w uzasadnionych sytuacjach, aby udzielający mu świadczeń lekarz lub pielęgniarka zasięgnął opinii innego lekarza innej pielęgniarki.

Prawo do informacji

Zgodnie z art. 9 ustawy, pacjent, w tym małoletni, który ukończył 16 lat, ma prawo do informacji o swoim stanie zdrowia, rozpoznaniu, proponowanych oraz możliwych metodach diagnostycznych i leczniczych, a także wynikach leczenia i rokowaniu. Zakres i forma udzielanych przez lekarza informacji mają służyć prawidłowemu przebiegowi procesu diagnostycznego lub terapeutycznego. Po uzyskaniu takich informacji pacjent ma prawo przedstawić lekarzowi swoje zdanie w tym zakresie. Równocześnie należy pamiętać, że pacjent ma prawo żądać, aby lekarz nie udzielił mu ww. informacji.

W ramach prawa do informacji pacjent lub jego ustawowy przedstawiciel mają prawo do wyrażenia zgody na udzielenie omawianych informacji innym osobom. Ponadto należy pamiętać, że pacjent ma prawo do uzyskania informacji o jego pielęgnacji i zabiegach pielęgniarstwach od pielęgniarki.

Prawo to gwarantuje również pacjentowi jak i opiekunowi faktycznemu małoletniego, do dostatecznie wczesnej informacji o zamiarze odstąpienia przez lekarza od leczenia pacjenta i wskazania przez tego lekarza możliwości uzyskania świadczenia zdrowotnego u innego lekarza lub podmiotu udzielającego świadczeń zdrowotnych. Prawo do informacji nie dotyczy tylko i wyłącznie procesu leczenia. Odnosi się również do możliwości uzyskania wiedzy o rodzaju i zakresie świadczeń zdrowotnych udzielanych przez podmiot udzielający świadczeń zdrowotnych, w tym o profilaktycznych programach zdrowotnych finansowanych ze środków publicznych jak i do informacji o prawach pacjenta.

Prawo pacjenta do tajemnicy informacji z nim związanych

Zgodnie z tym prawem osoby wykonujące zawód medyczny, w tym udzielające pacjentowi świadczeń zdrowotnych są obowiązane zachować w tajemnicy informacje związane z pacjentem uzyskane w związku z wykonywaniem zawodu medycznego. Informacje o których mowa dotyczą w szczególności stanu zdrowia pacjenta. Warto jednak zauważyć, że od omawianego prawa są odstępstwa, w szczególności, gdy zachowanie tajemnicy może stanowić niebezpieczeństwo dla życia lub zdrowia pacjenta lub innych osób. Osoby wykonujące zawód medyczny, udzielające świadczeń zdrowotnych są również związane tajemnicą po śmierci pacjenta.

Prawo pacjenta do wyrażenia zgody na udzielenie świadczeń zdrowotnych

Po uzyskaniu przez pacjenta informacji o swoim stanie zdrowia pacjent ten ma prawo do wyrażenia zgody na udzielenie mu określonych świadczeń zdrowotnych lub odmowy takiej zgody. Zgoda oraz sprzeciw mają być wyrażone w sposób nie budzący wątpliwości. Forma pisemna wyrażenia zgody lub sprzeciwu obowiązuje w przypadku zabiegu operacyjnego albo zastosowania metody leczenia lub diagnostyki stwarzających podwyższone ryzyko dla pacjenta. W przypadku pacjenta małoletniego, całkowicie ubezwłasnowolnionego lub niezdolnego do świadomego wyrażenia zgody, prawo to obowiązuje przedstawiciela ustawowego, a w przypadku jego braku opiekuna faktycznego. Natomiast w przypadku pacjenta małoletniego, który ukończył 16 lat lub osoby ubezwłasnowolnionej albo osoby chorej psychicznie lub upośledzonej umysłowo, lecz dysponującej dostatecznym rozeznanie istnieje możliwość wyrażenia sprzeciwu, co do udzielenia świadczenia zdrowotnego, pomimo zgody przedstawiciela ustawowego lub opiekuna faktycznego. W takim przypadku wymagane jest zezwolenie sądu opiekuńczego. Zasady przeprowadzenia badania lub udzielenia innych świadczeń zdrowotnych przez lekarza pomimo braku zgody albo wobec zgłoszenia sprzeciwu określają przepisy

art. 33 i art. 34 ust. 6 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentysty.

Prawo do poszanowania intymności i godności pacjenta

Przestrzeganie prawa o poszanowaniu intymności i godności obowiązuje zwłaszcza w czasie udzielania pacjentowi świadczeń zdrowotnych. Prawo do poszanowania godności obejmuje także prawo do umierania w spokoju i godności. Pacjent znajdujący się w stanie terminalnym ma prawo do świadczeń zdrowotnych zapewniających łagodzenie bólu i innych cierpień. Zgodnie z art. 21 przy udzielaniu świadczeń zdrowotnych może być obecna osoba bliska. W pewnych okolicznościach osoba wykonująca zawód medyczny udzielająca świadczeń zdrowotnych pacjentowi może odmówić obecności osoby bliskiej w trakcie udzielania tych świadczeń. Z kolei osoby wykonujące zawód medyczny, inne niż udzielające świadczeń zdrowotnych, uczestniczą przy udzielaniu tych świadczeń tylko wtedy, gdy jest to niezbędne ze względu na rodzaj świadczenia. Natomiast uczestnictwo, a także obecność innych osób wymaga zgody pacjenta.

Prawo pacjenta do dokumentacji medycznej

Zgodnie z art. 23 ustawy pacjent ma prawo do dostępu do dokumentacji medycznej dotyczącej jego stanu zdrowia oraz udzielonych mu świadczeń zdrowotnych.

W tym celu podmiot, który udziela świadczeń zdrowotnych jest obowiązany do prowadzenia, przechowywania i udostępniania dokumentacji medycznej w określony sposób zapewniający ochronę danych zawartych w tej dokumentacji. Dokumentacja medyczna może zostać udostępniona pacjentowi lub jego przedstawicielowi ustawowemu bądź osobie upoważnionej przez pacjenta. Warto pamiętać, że w przypadku śmierci pacjenta prawo wglądu w dokumentację medyczną ma osoba upoważniona przez pacjenta za życia. Dokumentacja ta udostępniana jest do wglądu w siedzibie podmiotu udzielającego świadczeń zdrowotnych bądź też poprzez sporządzenie wyciągów, odpisów lub kopii (możliwa opłata), lub poprzez wydanie oryginału za pokwitowaniem odbioru i z zastrzeżeniem zwrotu.

Warto zauważyć, iż podmiot udzielający świadczeń zdrowotnych udostępnia dokumentację medyczną pacjenta również takim instytucjom jak: innym podmiotom udzielającym świadczeń zdrowotnych, w przypadku, gdy dokumentacja ta jest niezbędna do ciągłości świadczeń zdrowotnych, organom władzy publicznej, Narodowemu Funduszowi Zdrowia, sądom, prokuratorom, lekarzom sądowym, organom rentowym oraz zespołom do spraw orzekania o niepełnosprawności, zakładom ubezpieczeń (za zgodą pacjenta) i innym. Wgląd do dokumentacji medycznej, bez możliwości identyfikacji pacjenta, może również mieć szkoła wyższa lub jednostka badawczo-rozwojowa, które wykorzystają ją dla celów naukowych.

Zgodnie z art. 29 dokumentacja medyczna przechowywana jest 20 lat, z wyjątkiem dokumentacji medycznej w przypadku zgonu pacjenta na skutek uszkodzenia ciała lub zatrucia, która jest przechowywana przez okres 30 lat, zdjęć rentgenowskich przechowywanych poza dokumentacją medyczną pacjenta, które są przechowywane przez okres 10 lat, skierowań na badania lub zleceń lekarza, które są przechowywane przez okres 5 lat, dokumentacji medycznej dotyczącej dzieci do ukończenia 2. roku życia, która jest przechowywana przez okres 22 lat. Po upływie omówionych okresów przechowywania dokumentacji medycznej obowiązkiem podmiotu udzielającego świadczeń zdrowotnych jest zniszczenie tej dokumentacji w sposób uniemożliwiający identyfikację pacjenta.

Prawo pacjenta do zgłoszenia sprzeciwu wobec opinii albo orzeczenia lekarza

Pacjent lub jego przedstawiciel ustawowy mogą wnieść sprzeciw wobec opinii albo orzeczenia określonych w art. 2 ust. 1 ustawy z dnia 5 grudnia 1996 r. o zawodach lekarza i lekarza dentystry, jeżeli opinia albo orzeczenie ma wpływ na prawa lub obowiązki pacjenta wynikające z przepisów prawa.

Sprzeciw wnosi się do Komisji Lekarskiej

działającej przy Rzeczniku Praw Pacjenta, za pośrednictwem Rzecznika Praw Pacjenta, w terminie 30 dni od dnia wydania opinii albo orzeczenia przez lekarza orzekającego o stanie zdrowia pacjenta. Sprzeciw wymaga uzasadnienia, w tym wskazania przepisu prawa, z którego wynikają prawa lub obowiązki. W przypadku niespełnienia wymagań określonych wskazanych powyżej, sprzeciw jest zwracany osobie, która go wniosła. Komisja Lekarska na podstawie dokumentacji medycznej oraz w miarę potrzeby, po przeprowadzeniu badania pacjenta, wydaje orzeczenie niezwłocznie, nie później niż w terminie 30 dni od dnia wniesienia sprzeciwu.

Prawo pacjenta do poszanowania życia prywatnego i rodzinnego

Pacjent w stacjonarnym zakładzie opieki zdrowotnej ma prawo do kontaktu osobistego, telefonicznego lub korespondencyjnego z innymi osobami. Pacjent ma prawo odmowy kontaktu z innymi osobami. Pacjent ma prawo do dodatkowej opieki pielęgnacyjnej. Jest to opieka nie polegająca na udzieleniu świadczeń zdrowotnych, w tym także opiekę sprawowaną nad pacjentką w warunkach ciąży, porodu i położu. Pacjent ponosi koszty realizacji wskazanych praw, jeżeli ich realizacja skutkuje powstaniem kosztów po stronie podmiotu leczniczego.

Prawo pacjenta do opieki duszpasterskiej

Pacjent posiada prawo do opieki duszpasterskiej, a w sytuacji pogarszającego się stanu zdrowia pacjenta, podmiot leczniczy jest zobowiązany umożliwić kontakt z duchownym stosownego wyznania.

Prawo pacjenta do przechowywania rzeczy wartościowych w depozycie

Pacjent przebywający w podmiocie leczniczym wykonującym działalność leczniczą w rodzaju stacjonarne i całodobowe świadczenia zdrowotne w rozumieniu przepisów o działalności leczniczej, ma prawo do przechowywania rzeczy wartościowych w depozycie. Koszty realizacji tego prawo ponosi ten podmiot, chyba że przepisy odrębne stanowią inaczej. ■

Warunki i przesłanki nabycia własności rzeczy, zwłaszcza nieruchomości przez zasiedzenie

Maciej Turek – doradca

Nabycie własności rzeczy przez zasiedzenie jest uzależnione od rodzaju rzeczy i spełnienia określonych prawem przesłanek. Celem wprowadzenia drogi nabycia własności przez zasiedzenie jest uregulowanie, uzgodnienie stanu prawnego z faktycznym posiadaniem, władaniem rzeczą, które są rozbieżne przez dłuższy, określony czas (właściciel „nie interesuje się” swoją rzeczą a posiadacz samoistny nie może nią w pełni dysponować, będąc zagrożony działaniami zmierzającymi do odzyskania posiadanej nieruchomości przez właściciela albo jego spadkobierców).

Ustawodawca wprowadził dwie przesłanki które muszą być spełnione łącznie, aby skutecznie można było zasiedzieć prawo własności rzeczy:

- 1. Posiadać nieruchomość, jako posiadacz samoistny,**
- 2. Wykazać, iż posiadanie trwało nieprzerwanie przez ustawowo określony okres (odpowiednio 20 lub 30 lat).**

Przedmiotem zasiedzenia mogą być wyłącznie rzeczy materialne. Nie mogą być przedmiotem zasiedzenia rzeczy wyłączone z obrotu. Zbiór rzeczy, czy rzeczy zbiorowe nie mogą być przedmiotem zasiedzenia, lecz poszczególne rzeczy wchodzące w ich skład. Także nie może być nabyta przez zasiedzenie własność części składowej rzeczy, gdyż zgodnie z art. 47 kodeksu cywilnego część składowa - czyli wszystko, co nie może być rzeczy odłączone bez uszkodzenia lub istotnej

zmiany całości albo bez uszkodzenia lub istotnej zmiany przedmiotu odłączonego – nie może być odrębnym przedmiotem własności i innych praw rzeczowych. Z tego względu zasadnie Sąd Najwyższy uznał, iż „nie jest dopuszczalne zasiedzenie jednego z kilku pokoi wchodzących w skład lokalu mieszkalnego, stanowiącego przedmiot odrębnej własności”, gdyż sam pokój nie jest rzeczą, lecz właśnie częścią składową wyodrębnionego lokalu. Możliwe natomiast jest zasiedzenie przez współwłaścicieli fizycznie określonych części nieruchomości gruntowej. Ma to miejsce zwłaszcza wówczas, gdy poszczególni współwłaściciele objęli w posiadanie w charakterze właścicieli fizycznie wydzielone części danej nieruchomości w wyniku nieformalnej umowy i posiadanie to wykonywali przez czas przewidziany do zasiedzenia (choćby wydzielone części odbiegały od wielkości udziałów we współwłasności). Po upływie tego czasu ustaje współwłasność i każdy z dotychczasowych współwłaścicieli staje się właścicielem posiadanej przez niego fizycznej części nieruchomości.

Zgodnie z treścią art. 172 § 1 kodeksu cywilnego posiadacz nieruchomości nie będący jej właścicielem nabywa własność, jeżeli posiada nieruchomość nieprzerwanie od lat dwudziestu jako posiadacz samoistny, chyba że uzyskał posiadanie w złej wierze (zasiedzenie). Natomiast po upływie lat trzydziestu posiadacz nieruchomości nabywa jej własność, choćby uzyskał posiadanie w złej wierze (art. 172 § 2).

Warto również przytoczyć treść art. 176 kc, który określa możliwość doliczenia czasu posiadania poprzednika (osoby od której dostał, otrzymał w spadku posiadacz samoistny zasiadający rzecz – nastąpiło przeniesienie posiadania) do swojego czasu posiadania. Jeżeli jednak poprzedni posiadacz uzyskał posiadanie nieruchomości w złej wierze, czas jego posiadania może być doliczony tylko wtedy, gdy łącznie z czasem posiadania obecnego posiadacza wynosi przynajmniej trzydzieści lat. Osiadanie samoistne określa art. 336 w związku z treścią art. 140 kc. Można więc zdefiniować posiadanie samoistne jako faktyczne władztwo nad rzeczą, tak jak właściciel, wyrażające się przez korzystanie z rzeczy, z wyłączeniem innych osób, zgodnie ze społeczno-gospodarczym przeznaczeniem prawa, w szczególności pobieranie pożytków i innych dochodów z rzeczy, a także rozporządzanie rzeczą, w granicach określonych przez ustawy i zasady współżycia społecznego.

Wola posiadania „jak właściciel”, a więc traktowanie siebie jak właściciela, jest zasadniczym elementem posiadania prowadzącego do zasiedzenia. Woli tej nie wyłącza oddanie rzeczy drugiemu w posiadanie zależne. Wręcz oddanie rzeczy przez posiadacza samoistnego innej osobie np. w dzierżawę, stanowi potwierdzenie posiadania samoistnego – jak

właściciel, gdyż jednym z atrybutów właściciela jest możliwość rozporządzania rzeczą, m.in. w taki właśnie sposób.

Posiadacz samoistny dążący do zasiedzenia własności rzeczy, powinien wykazać się władaniem rzeczą z zamiarem posiadania rzeczy dla siebie – manifestując, okazując to wobec innych osób. Jak słusznie orzekł Sąd Najwyższy „realizacja funkcji zasiedzenia nie może uzasadniać „zaskakiwania” podmiotów przeciwko którym biegnie termin zasiedzenia. W wypadku, gdy według osoby władającej gruntem jest ona posiadaczem w zakresie zbliżonym do użytkowania („bezterminowe prawo użyczenia”) i korzysta z gruntu w sposób odpowiadający temu prawu, właściciel nieruchomości nie musi podejmować żadnych działań zmierzających do zachowania swego prawa”. Nadto: „czy posiadanie jest samoistne (bowiem tylko takie może prowadzić do zasiedzenia), rozstrzyga stan woli posiadacza i jej uzewnętrznienie.

Posiadacz, który wie, że nie jest właścicielem, ale chce posiadać nieruchomość jak właściciel i wolę swoją manifestuje, jest posiadaczem samoistnym.” Ułatwieniem dla osoby dążącej do zasiedzenia własności rzeczy są w toku postępowania o stwierdzenie zasiedzenia własności są przepisy art. 339 – domniemywa się, że ten, kto rzeczą faktycznie włada, jest posiadaczem samoistnym oraz art. 340 – domniemywa się ciągłość posiadania. Wystarczy,

że posiadacz udowodni faktyczne władanie rzeczą, aby został uznany za posiadacza samoistnego. Ciężar dowodu przechodzi na dotychczasowego właściciela, który zaprzecza aby posiadający był posiadaczem samoistnym. Dodatkowo niemożność posiadania wywołana przez przeszkodę przemijającą nie przerywa posiadania (art. 340 zd. drugie kc), a posiadanie przywrócone uważa się za nieprzerwane (art. 345 kc).

Dobra bądź zła wiara ma wpływ na termin zasiedzenia. „Dobra wiara posiadacza polega na usprawiedliwionym w danych okolicznościach przekonaniu, że przysługuje mu takie prawo do władania rzeczą, jakie faktycznie wykonuje”. W złej wierze natomiast jest ten, kto wie albo wiedzieć powinien, że prawo własności przysługuje nie jemu, lecz innej osobie.

Należy tutaj przytoczyć stanowisko Sądu Najwyższego, który przyjął, iż: „osoba, która weszła w posiadanie nieruchomości na podstawie umowy mającej na celu przeniesienie własności, zawartej bez zachowania formy aktu notarialnego, nie jest samoistnym posiadaczem w dobrej wierze” (uchwała SN z dnia 6.12.1991 r. III CZP 108/91, OSN 1992, nr 4, poz. 48).

Do biegu terminu zasiedzenia stosuje się odpowiednio przepisy o biegu przedawnienia roszczeń (art. 175 kc). Czynnościami zmierzającymi do ochrony prawa własności po stronie właściciela przeciwko, któremu biegnie zasiedzenie (nie posiadającego) są:

- **powództwo windykacyjne (o wydanie rzeczy),**
- **wniosek o dział spadku – względem współspadkobierców będących posiadaczami nieruchomości wchodzącej do spadku,**
- **wniosek o zniesienie współwłasności – względem współwłaścicieli zasiadających nieruchomości, bądź jej poszczególne, określone części,**
- **powództwo przeciwko posiadaczowi samoistnemu o ustalenie, iż to powodowi przysługuje tytuł własności rzeczy.**

Bieg zasiedzenia nie może się rozpocząć, a rozpoczęty ulega zawieszeniu (art. 121 kc w zw. z art. 175):

- **między dziećmi a rodzicami przez czas trwania władzy rodzicielskiej,**
- **między osobami niemającymi pełnej zdolności do czynności**

prawnych a osobami sprawującymi opiekę lub kuratelę przez czas trwania opieki i kurateli,

- **między małżonkami przez czas trwania małżeństwa (także w razie unieważnienia małżeństwa),**
- **przez czas trwania siły wyższej uniemożliwiającej właścicielowi dochodzenie jego praw przed sądem.**

Art. 173 kc chroni nadto małoletnich właścicieli, statując, iż zasiedzenie przeciwko takiemu właścicielowi nie może skończyć się wcześniej niż z upływem dwóch lat od uzyskania przez niego pełnoletności.

Własność rzeczy ruchomej przez zasiedzenie można nabyć po upływie 3 lat posiadania samoistnego, w dobrej wierze. Koniecznym warunkiem jest wykazanie się dobrą wiarą (jak stanowi art. 174 kc). Zatem złodziej, który ukradł rzecz, nie stanie się jej właścicielem, a właściciel, który rzecz utracił będzie mógł skutecznie dochodzić zwrotu rzeczy. Podobnie, gdy w okresie biegu terminu zasiedzenia znalazza rzecz (zgubionej) dowie się, że rzecz należy do określonej osoby.

Zasiedzenie jest nabyciem własności z mocy samego prawa (ex lege), po spełnieniu wyżej opisanych przesłanek (posiadanie samoistne i upływ czasu). Skutkiem spełnienia wyżej omówionych przesłanek po-

siadacz samoistny nabywa własność rzeczy, natomiast prawo własności dotychczasowego właściciela wygasa. Postanowienie sądu o stwierdzenie zasiedzenia ma charakter deklaratoryjny, a więc jedynie potwierdza, iż z datą określoną w orzeczeniu posiadacz samoistny nabył własność rzeczy.

W celu usankcjonowania swojej „nowej” własności, posiadacz samoistny, po spełnieniu wyżej omówionych przesłanek, musi wystąpić do sądu z wnioskiem o stwierdzenie nabycia własności nieruchomości przez zasiedzenie. Sądem właściwym do rozpoznania sprawy jest sąd rejonowy właściwy ze względu na miejsce położenia nieruchomości będącej przedmiotem wniosku. Zgodnie z ustawą z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, wniosek podlega opłacie stałej w wysokości 2 000 zł (art. 40).

We wniosku, jako uczestników postępowania należy wskazać osoby przeciwko, którym biegło zasiedzenie (zainteresowanych). W przypadku niemożliwości wskazania takich osób (np. dotychczasowy właściciel nie żyje i nie ma ustalonych spadkobierców, nieznany adres itp.), sąd wezwie je przez ogłoszenie, aby w terminie trzech miesięcy od dnia ogłoszenia zgłosili swój udział w postępowaniu i wykazali własność (art. 609 § 2 kpc), w przeciwnym razie sąd stwierdzi zasiedzenie, jeżeli wnioskodawca je udowodni (art. 610 § 2 kpc). ■

E-Porady - prawnicy odpowiadają na życiowe problemy

W jakiej odległości mogą być zabudowania w szczególności dom mieszkalny od pasa startowego? Jaka odległość jest zgodna z prawem?

Szanowna Pani, odpowiadając na Pani zapytanie informuję, że przepisy dotyczące usytuowania lotnisk nie wskazują wyraźnej odległości od zabudowań mieszkalnych, w której ma zostać umiejscowiony pas startowy czy też terminal lotniczy. Materię dotyczącą budowy i organizowania lotnisk oraz warunków technicznych jakim powinny one odpowiadać reguluje szereg aktów prawnych, z których przykładowo można wymienić ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (art. 3 punkt 3, który lotniska zalicza do budowli) oraz wydane na podstawie art. 7 ust. 2 pkt. 2 i ust. 3 pkt. 2 tej ustawy, rozporządzenie Ministra Transportu i Gospodarki Morskiej z dnia 31 sierpnia 1998 r. w sprawie przepisów techniczno-budowlanych dla lotnisk cywilnych, które opisują między innymi warunki techniczne jakim odpowiadać powinny lotniska cywilne i ich usytuowanie, nie określając konkretnej odległości pasa startowego od zabudowań mieszkalnych.

Nie wyjaśnia tej kwestii także ustawa z dnia 12 lutego 2009 r. o szczególnych zasadach przygotowania i realizacji inwestycji w zakresie lotnisk użytku publicznego oraz rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2003 r. w sprawie warunków, jakie powinny spełniać obiekty budowlane oraz naturalne w otoczeniu lotniska.

Ten ostatni akt prawny określa natomiast warunki, jakie powinny spełniać obiekty budowlane oraz naturalne w otoczeniu lotniska ze względu na bezpieczeństwo ruchu statków powietrznych. Powyższe rozporządzenie posługuje się pojęciem powierzchni ograniczających, przez które rozumieć należy obszar terenu pozostający w zasięgu powierzchni ustalających

dopuszczalne gabaryty zabudowy i obiektów naturalnych. W szczególności wyznacza wymiary dróg startowych, które w zależności od klasy lotniska wynoszą od ponad 2.500 m długości i 60 m szerokości przy klasie I do 900 m długości i 30 m szerokości przy klasie IV. Tym niemniej podnoszę, że zgodnie z art. 174 ust. 1 Prawa ochrony środowiska, eksploatacja dróg, linii kolejowych, linii tramwajowych, portów oraz lotnisk, w tym pasów startowych i lądowisk nie może powodować przekroczenia standardów jakości środowiska. Emisje, które polegają na powodowaniu hałasu, powstające w związku z eksploatacją dróg, linii transportowych i lotniska, nie mogą, w myśl ust. 2 tego przepisu, spowodować przekroczenia standardów jakości środowiska, poza terenem, do którego zarządzający tym obiektem ma tytuł prawny. W myśl tych przepisów niedopuszczalna jest emisja hałasu do środowiska powstała w związku z eksploatacją także lotniska, jeżeli powoduje przekroczenie standardów jakości środowiska (w tym również norm emitowania hałasu do środowiska).

Działanie powodujące przekroczenie tych standardów poza terenem, do którego zarządzający ma tytuł prawny jest działaniem bezprawnym. Dopuszczalne normy poziomu hałasu w środowisku określa rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 14 czerwca 2007 r., które stanowi, że dopuszczalne poziomy hałasu w środowisku powodowanego przez starty, lądowania i przeloty statków powietrznych w odniesieniu do jednej doby wynoszą dla terenów zabudowy mieszkaniowej jedno- i wielorodzinnej oraz zabudowy zagrodowej i zamieszkania zbiorowego, terenów rekreacyjno-wypoczynkowych, terenów mieszkaniowo-usługowych oraz terenów w strefie śródmiejskiej miast powyżej 100 tys. mieszkańców 60 dB (przy przedziale czasu odniesienia równym 16 godzinom) i 50 dB (przy przedziale czasu odniesienia rów-

nym 8 godzinom) w przypadku startów lądowań i przelotów powietrznych. Powyższe oznaczają, że odległość lotniska od zabudowań mieszkalnych ewentualnie częstotliwość startów musi zostać zachowana w taki sposób, aby poziom hałasu nie przekraczał wyżej wskazanych norm.

Czy jeżeli rząd USA przyzna mi świadczenie emerytalne będzie ono wypłacane niezależnie od emerytury polskiej z ZUS czy przyznane mi będzie jedno świadczenie międzynarodowe? Czy mam prawo wyboru w tej kwestii?

Szanowna Pani/Szanowny Panie, uregulowania dotyczące interesującej Pani/Pana kwestii zawiera umowa o zabezpieczeniu społecznym między Rzeczypospolitą Polską a Stanami Zjednoczonymi Ameryki, podpisana w Warszawie dnia 2 kwietnia 2008 (weszła w życie dnia 1 marca 2009 r.) Wedle postanowień umowy osoba, która posiada okresy ubezpieczenia w Polsce i USA może uzyskać świadczenia z obu tych Państw. Świadczenia te są ustalane niezależnie przez odpowiednie organa w obu Państwach.

Należy jednak podkreślić, że uprawnienia dotyczące świadczeń zależą od okoliczności dotyczących danej osoby, a nadto wpływ na ich ustalenie wywierają postanowienia wyżej wymienionej umowy. Może więc być tak, że świadczenie będzie wypłacane jedno z uwzględnieniem korzystniejszych dla Pani / Pana okresów ubezpieczenia w poszczególnych Państwach. Szczegółowe informacje dotyczące Pani /Pana sytuacji oraz ewentualnego prawa do świadczeń należy pozyskać z odpowiednich jednostek ZUS lub I Oddział ZUS w Warszawie - Wydział Realizacji Umów Międzynarodowych.

Czy pracodawca może mnie zwolnić z pracy, jeżeli okres ochronny przed emeryturą rozpoczyna się w połowie stycznia 2012r, a termin wypowiedzenia umowy o pracę upływa z dniem 31.01.2012 r. ?

Szanowna Pani/e, zgodnie z art. 39 Kodeksu pracy pracodawca nie może wypowiedzieć umowy o pracę pracownikowi, któremu brakuje nie więcej niż 4 lata do osiągnięcia wieku emerytalnego, jeżeli okres zatrudnienia umożliwia mu uzyskanie prawa do emerytury z osiągnięciem tego wieku. Przepis ten zabrania jedynie złożenia przez pracodawcę wypowiedzenia pracownikowi, który w dniu otrzymania wypowiedzenia jest w wieku „przedemerytalnym”. Zakaz związany jest z czynnością wypowiedzenia umowy o pracę, zatem bez znaczenia jest kiedy w wyniku tej czynności nastąpi rozwiązanie stosunku pracy. Zatem jeśli w dacie wypowiedzenia nie był Pan/i w okresie ochronnym, to wypowiedzenie nie narusza art. 39 kp. Samo rozwiązanie stosunku pracy w wyniku złożonego wypowiedzenia, może nastąpić już w okresie ochronnym. Takie rozumienie normy art. 39 kp potwierdził Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 7 kwietnia 1999 r. (I PKN 643/98, OSNAPiUS 2000/11 poz. 418) stwierdzając, że: „zakaz wypowiedzenia umowy o pracę z art. 39 kp nie obowiązuje przed osiągnięciem wieku „przedemerytalnego”, chociażby wiek ten pracownik przekroczył w okresie wypowiedzenia”.

PUP domaga się zwrotu stypendium wypłacanego za odbywanie stażu, ponieważ mąż nie zgłosił, że ma 3 ha pola przepisane go przez rodziców. Czy można domagać się od szkoły w której odbywał staż jakiegoś wynagrodzenia. Ponieważ teraz wychodzi na to, że przez pół roku pracował za darmo.

Szanowna Pani z przedstawionego stanu faktycznego wynika, iż Pani mąż odbywał staż na podstawie umowy zawartej przez Powiatowy Urząd Pracy ze szkołą. Ponadto przyznano mu stypendium wypłacane z Funduszu Pracy (art. 2 ust. 1 pkt. 35 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy, tj. Dz.U. 2008 nr 69 poz. 415). Na podstawie art. 53 ust. 6 w/w ustawy stypendium za odbywanie stażu przysługuje bezrobotnemu, którym jest osoba spełniająca określone w ustawie wymogi. Jednym z ustawowych wy-

mogów, określonym w art. 2 ust.1 pkt. 2 lit. d, jest zakaz bycia właścicielem lub posiadaczem samoistnym lub zależnym nieruchomości rolnej, w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz. U. nr 16, poz. 93, z późn. zm.2), o powierzchni użytków rolnych przekraczającej 2 ha. Pani mąż, będąc właścicielem 3 ha nieruchomości rolnej, niestety nie sprostął wymogom, które uprawniają go do pobierania stypendium z Funduszu Pracy.

W związku z tym starosta wydał decyzję nakazującą zwrot nienależnie pobranego świadczenia. Według art. 76 ust. 1 w/w ustawy osoba, która pobrała nienależne świadczenie pieniężne, jest obowiązana do zwrotu, w terminie 14 dni od dnia doręczenia decyzji, nie tylko kwoty otrzymanego świadczenia, ale także przekazanej od tego świadczenia zaliczki na podatek dochodowy od osób fizycznych oraz składki na ubezpieczenie zdrowotne. Zgodnie z art. 53 ust. 4 zd. 1 w zw. z art. 2 pkt. 35 w/w ustawy staż odbywa się na podstawie umowy zawartej przez starostę z pracodawcą, według programu określonego w umowie, a stypendium oznacza tą kwotę wypłacaną z Funduszu Pracy bezrobotnemu. W związku z tym nie ma możliwości uzyskania jakiegokolwiek wynagrodzenia od szkoły, w której Pani mąż odbywał staż.

Zięć z córką przysyłają mi bardzo obraźliwe listy. Domagają się pieniędzy i generalnie mają same pretensje i żale. Opisane bardzo wulgarnie. Jak mogę się temu przeciwstawić. czy przysługuje mi jakaś ochrona prawna?

Szanowny Panie, można przypuszczać, że istnieje uzasadnione podejrzenie popełnienia przestępstwa stalkingu (uporczywe nękanie). Stosownie do art. 190a § 1 Kodeksu karnego kto przez uporczywe nękanie innej osoby lub osoby jej najbliższej wzbudza u niej uzasadnione okolicznościami poczucie zagrożenia lub istotnie narusza jej prywatność, podlega karze pozbawienia wolności do lat 3.

Jakie świadczenia przysługują osobom, które poniosły koszty pogrzebu zmarłego - względem Państwa, ZUS innych instytucji? Czy przysługuje zasiłek inne świadczenia?

Szanowny Panie, zgodnie z art. 78 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z FUS osobie, która pokryła koszty pogrzebu przysługuje zasiłek pogrzebowy. Przysługuje on w razie śmierci ubezpieczonego, osoby pobierającej emeryturę lub rentę, osoby, która w dniu śmierci nie miała ustalonego prawa do emerytury lub renty, lecz spełniała warunki do jej uzyskania i pobierania, członka rodziny ubezpieczonego, osoby pobierającej emeryturę lub rentę (dzieci własne, dzieci drugiego małżonka oraz dzieci przysposobione, wnuki, rodzeństwo i inne dzieci, w tym również w ramach rodziny zastępczej, małżonek (wdowa i wdowiec), rodzice) (art. 77 ust. 1 i 2 w/w ustawy). Prawo do zasiłku pogrzebowego wygasa w razie niezgłoszenia wniosku o jego przyznanie w okresie 12 miesięcy od dnia śmierci osoby, po której zasiłek przysługuje (art. 81 ust. 1 w/w ustawy). Ponadto, zgodnie z art. 39 ust 1 i 2 ustawy o pomocy społecznej w celu zaspokojenia niezbędnej potrzeby bytowej może być przyznany zasiłek celowy na pokrycie kosztów pogrzebu.

Na konto córki wpływają pieniądze córki z renty rodzinnej po ojcu oraz zasiłek rodzinny. Konto zostało zajęte przez I US w Lublinie w ramach prowadzonej egzekucji z majątku córki. W jaki sposób mogę odzyskać pieniądze wnuczki ?

Szanowna Pani, renta rodzinna przysługuje uprawnionym członkom rodziny osoby, która w chwili śmierci miała ustalone prawo do emerytury lub renty z tytułu niezdolności do pracy lub spełniała warunki wymagane do uzyskania jednego z tych świadczeń. Renta rodzinna jest przyznawana jako jedno świadczenie na rzecz wszystkich uprawnionych osób.

W zależności od liczby osób uprawnionych do renty kształtuje się jedynie jej wysokość, która wynosi dla jednej osoby uprawnionej – 85% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu; dla dwóch osób uprawnionych – 90% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu; dla trzech lub więcej osób uprawnionych – 95% świadczenia, które przysługiwałoby zmarłemu. Renta rodzinna podlega podziałowi na równe części między uprawnionych.

Oznacza to, że wnuczka jest uprawniona do odpowiedniej części przyznanej renty rodzinnej i ta część, jako świadczenie należne osobie innej niż dłużnik – córka, powinna zostać wyłączona spod egzekucji. Wnuczka (jeśli jest pełnoletnia) albo córka, jako przedstawicielka ustawowa małoletniej wnuczki, może wystąpić do organu egzekucyjnego (naczelnik Urzędu Skarbowego) z żądaniem wyłączenia spod egzekucji odpowiedniej części renty rodzinnej. Żądanie takie należy złożyć w terminie 14 dni od dnia dowiedzenia się o zajęciu pod egzekucję świadczenia rentowego. Na postanowienie organu egzekucyjnego w sprawie odmowy wyłączenia spod egzekucji rzeczy lub prawa majątkowego przysługuje zażalenie osobie, której przysługuje uprawnienie do świadczenia rentowego, czyli wnuczce, bądź reprezentującej ją matce. Sprzedaż rzeczy lub wykonanie prawa majątkowego wywołują nieodwracalne skutki prawne, dlatego żądanie wyłączenia takiej rzeczy lub prawa spod egzekucji po realizacji zajęcia jest bezprzedmiotowe. Oznacza to, że nie można żądać wyłączenia spod egzekucji części świadczenia, która została wyegzekwowana.

Czy w sytuacji odstąpienia konsumenta od umowy - w związku z niezgodnością towaru z umową, niezgodność niemożliwa do usunięcia, naprawy, bądź wymiany - konsument musi przesłać, dostarczyć sprzedawcy towar, czy sprzedawca sam musi go odebrać? Jeśli konsument ma towar dostarczyć, to kto pokrywa koszty przesłania, dostarczenia, ewentualnie jego demontażu?

Szanowny Panie, w oświadczeniu skierowanym do sprzedającego o odstąpieniu od umowy powinien Pan wezwać go do odbioru towaru w wyznaczonym terminie. Po bezskutecznym upływie terminu może Pan odesłać towar na koszt sprzedającego.

Jakie są możliwości prawne uzyskania świadectwa pracy z archiwum? Uzyskałam informację, że za pośrednictwem sądu, ale w jakim postępowaniu? Jak to zgłosić?

Szanowna Pani, na stronie www.zus.pl w dziale „świadczenia” i dalej w dziale „Baza zlikwidowanych lub przekształconych zakładów pracy” może Pani uzyskać informację na temat miejsca przechowywania dokumentacji osobowej lub osobowej i placowej pracowników zlikwidowanych zakładów. Po uzyskaniu informacji, składa Pani podanie do właściwego archiwum, w którym przechowywane są Pani świadectwa pracy.

Jestem właścicielem samochodu jednak od kilku miesięcy nie korzystam z niego. Czy mogę starać się o obniżenie składek ubezpieczenia OC?

Szanowny Panie, obowiązujące przepisy prawa nie dają możliwości domagania się od zakładu ubezpieczeń obniżenia składki OC z tego powodu, że pojazd z którym związane jest ubezpieczenie nie jest wykorzystywany. Same przepisy ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych posiadaczy pojazdów mechanicznych nie kształtują zasad wyliczania składek pozostawiając te kwestie zakładowi ubezpieczeń. Jedynym więc rozwiązaniem wydaje się dopytanie zakładu ubezpieczeń czy istnieje możliwość zmniejszenia składki – dotyczy to przyszłego okresu nie obecnego. Sytuacja może ulec zmianie jeżeli w posiadanie Pana pojazdu weszła inna osoba. W takim przypadku wraz z zakończeniem okresu ubezpieczenia posiadacz pojazdu sam może zawrzeć umowę ubezpieczenia.

E-PORADA

Skorzystaj z usług prawnika bez wychodzenia z domu!

W ramach projektu wdrożony został innowacyjny system poradnictwa internetowego – świadczonego przez utworzoną w tym celu e-kancelarię prawną. Do obsługi e-kancelarii zatrudniono zawodowych prawników – ekspertów z poszczególnych dziedzin prawa. Dzięki temu otrzymujecie Państwo usługę prawną na najwyższym merytorycznym poziomie – a wszystko to bez konieczności wychodzenia z domu!

Jak skorzystać z e-porady?

Aby skorzystać z e-porady należy wejść na stronę www.mamprawo.eu i kliknąć przycisk e-kancelaria. Zostaniecie Państwo przekierowani do specjalnie opracowanego formularza, który – dzięki systemowi podpowiedzi i wskazówek – pomoże Państwu zadać pytanie naszemu ekspertom.

Maksymalny czas oczekiwania na e-poradę wynosi 3 dni robocze od momentu przyjęcia zgłoszenia lub uzupełnienia informacji/ dokumentów. Odpowiedź przyjdzie do Państwa na wskazany w zapytaniu adres e-mail, będzie do odbioru w Biurze w godzinach jego urzędowania lub przekazana telefonicznie. Szczegółowe informacje dotyczące funkcjonowania biur znajdują się na stronie projektu. ■

BIURA PORAD PRAWNYCH I OBYWATELSKICH

PUŁAWY

ul. Lubelska 2C/14 (II p.)

tel.: (81) 881 05 85

pulawy@mamprawo.eu

KRASNYSTAW

pl. 3-go Maja 18

tel.: (82) 576 00 20

krasnystaw@mamprawo.eu

KRAŚNIK

ul. Kościuszki 7a

tel.: (81) 821 02 96

krasnik@mamprawo.eu

BIURA CZYNNE OD PONIEDZIAŁKU DO PIĄTKU OD GODZINY 8:00

ŚWIDNIK

ul. 3 Maja 3/2

tel.: (81) 751 68 21

swidnik@mamprawo.eu

BIŁGORAJ

ul. Kościuszki 31 (I p.)

tel.: (84) 686 01 31

bilgoraj@mamprawo.eu

OPOLE LUB.

ul. Kościuszki 5/1 (I p.)

tel.: (81) 827 33 40

opole@mamprawo.eu

Aktualny harmonogram prac poszczególnych biur na stronie

www.MamPrawo.eu

STOWARZYSZENIE INICJATYW SAMORZĄDOWYCH

ul. Narutowicza 56a, 20-016 Lublin, tel/fax: 81 53 43 203

www.sis-dotacje.pl; info@sis-dotacje.pl

Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych z siedzibą w Lublinie, od roku 17 lat aktywnie działa na rzecz rozwoju samorządności, budowy społeczeństwa obywatelskiego i państwa prawa. SIS realizuje projekty o zasięgu regionalnym, krajowym oraz międzynarodowym. SIS jest partnerem społecznym dla licznych inicjatyw społecznych i gospodarczych – tworzy warunki do międzysektorowej współpracy, dialogu społecznego i partycypacji obywateli w podejmowaniu ważnych dla nich decyzji.

W epoce społeczeństwa informacyjnego, w której różnorodne idee splatają się i rywalizują ze sobą na globalnym rynku, jedynym sposobem na sprawne działanie społeczne jest podejście całościowe i wieloaspektowe. Aby jednak problemy ujmować całościowo, niezbędna jest współpraca między osobami i organizacjami o różnorodnych zakresach działań. **SIS** tworzy ramy takiej współpracy i inicjuje procesy zmierzające do rozwiązania ważnych problemów społecznych.

SIS zabiega o rozwój powszechnego, bezpłatnego poradnictwa prawnego i obywatelskiego w Polsce. Na bazie doświadczeń i wypracowanych standardów projektu „Mam Prawo” rozwijamy współpracę z administracją rządową i samorządową, w celu budowy ogólnopolskich rozwiązań systemowych w tym zakresie.

SIS jest aktywnym członkiem Lubelskiego Partnerstwa Publiczno-Prywatnego, które skupia samorządy, instytucje rynku pracy, wiodące organizacje pozarządowe i firmy szkoleniowe. W ramach LPPS, **SIS** wypracowuje ogólnopolskie standardy współpracy międzysektorowej na rzecz rozwoju rynku pracy.

SIS jest partnerem społecznym w procesie konsultacyjnym kwestii poszukiwania i wydobywania gazu łupkowego na Lubelszczyźnie. **SIS** jako neutralny uczestnik dialogu tworzy warunki do wymiany opinii, podejmuje działania edukacyjne, przejmuje na siebie rolę mediatora. **SIS** jest inicjatorem licznych projektów ukierunkowanych na rozwój integracji europejskiej i współpracy transgranicznej. Szczególną uwagę przykładamy do rozwoju współpracy z naszym wschodnim sąsiadem – Ukrainą. Stowarzyszenie podpisało porozumienia

partnerskie z wieloma miastami i obwodami na Ukrainie. Efektem tego partnerstwa są wspólne projekty szkoleniowo-doradcze, których celem jest zwiększenie sprawności instytucjonalnej samorządów Ukrainy oraz wymiana doświadczeń pomiędzy samorządowcami polskimi i ukraińskimi.

SIS wspiera rozwój instytucjonalny samorządów w Polsce i innych krajach Europy Środkowo-wschodniej. Prowadzimy na ich rzecz m.in.: szkolenia specjalistyczne, doszkalające i podnoszące poziom kompetencji urzędników, wdrażamy systemy zarządzania jakością ISO, pomagamy budować nowoczesne punkty obsługi klienta i wdrażać systemy informatyczne usprawniające obsługę mieszkańców.

SIS realizuje też projekty z zakresu promocji dobrych praktyk i międzyinstytucjonalnej wymiany doświadczeń. Do naszych sukcesów należą m.in. produkcja telewizyjna dla TVP 2 obrazująca w jaki sposób skutecznie aplikować o fundusze strukturalne czy cieszący się dużą popularnością program wizyt studyjnych dla samorządowców z obwodów lwowskiego i wołyńskiego finansowany ze środków MSZ.

SIS wspiera obszary wiejskie i rolnictwo. Przy **SIS** działa specjalnie powołany do obsługi rolników Instytut Doradztwa Rolniczego zajmujący się doradztwem i szkoleniami, pomocą przy pozyskiwaniu środków UE i promocją innowacyjnych technologii. Od 2001 roku **SIS** jest także wydawcą bezpłatnego czasopisma „EkoRolnik”, które służy promocji nowoczesnych i ekologicznych rozwiązań w rolnictwie, w tym w zakresie pomocy finansowej z UE oraz stanowi kompendium wiedzy na temat środowiska naturalnego i wytwarzania energii ze źródeł odnawialnych.

SIS jest inicjatorem licznych projektów ukierunkowanych na rozwój integracji europejskiej i współpracy transgranicznej. Szczególną uwagę przykładamy do rozwoju współpracy z naszym wschodnim sąsiadem – Ukrainą. Stowarzyszenie podpisało porozumienia partnerskie z wieloma miastami i obwodami na Ukrainie. Efektem tego partnerstwa są wspólne projekty szkoleniowo-doradcze, których celem jest zwiększenie sprawności instytucjonalnej samorządów Ukrainy oraz wymiana doświadczeń pomiędzy samorządowcami polskimi i ukraińskimi.

Stowarzyszenie jest aktywną instytucją rynku pracy. W ramach POKL organizuje bezpłatne szkolenia zawodowe i podnoszące kwalifikacje. **SIS** pomaga osobom bezrobotnym, zagrożonym utratą pracy, wspiera osoby z terenów wiejskich, aktywnie działa na rzecz promowania kształcenia ustawicznego dorosłych. W latach 2005-2011 przeszkoliliśmy w całym kraju ponad 3000 osób.

Mam Prawo – publikacja promująca podstawy obywatelskie, podnosząca świadomość społeczną obywateli oraz ich wiedzę prawną.

WAŻNIEJSZE OSIĄGNIĘCI SIS

- Ponad 3000 przeszkolonych osób w kraju i zagranicą;
- 20 zrealizowanych projektów w ramach m.in. takich programów jak: ZPORR, POKL, POPT, Polska Pomoc Zagranicą;
- Projekty realizowane w całym kraju: Warszawie, Łodzi, Lublinie, Szczecinie, Gdańsku, Poznaniu;
- 9 projektów w realizacji, a wśród nich projekty szkoleniowe, doradcze, z zakresu poradnictwa prawnego, opracowywania standardów współpracy międzysektorowej;
- Projekty realizowane na zlecenie m.in. takich instytucji jak: MSWiA, MRR, MPiPS, MSZ, PARP;
- W latach 2005-2011 pozyskailiśmy na własne projekty ponad 30 milionów złotych;
- Własne publikacje, projekty filmowe, rozwiązania informacyjne.

OFERTA SIS:

- strategię, analizy, plany rozwoju,
- badania rynku i opinii publicznej,
- doradztwo indywidualne,
- doradztwo inwestycyjne,
- szkolenia ogólnej specjalistycznej,
- marketing, promocja i PR,
- system zarządzania jakością ISO,
- projekty UE pozyskiwanie środków,
- wnioski,
- biznesplany,
- studia wykonalności.

W następnym numerze między innymi:

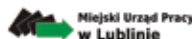
- Udowodnienie pracy w szczególnych warunkach dla celów emerytalnych.
- Kto może ubiegać się o świadczenie przedemerytalne?
- Nabycie spadku.
- Uprawnienia pracownika w razie wypowiedzenia umowy o pracę na czas nieokreślony.
- Jak odzyskać pieniądze pożyczone znajomemu?
- Ważność umowy zawartej przez telefon.
- Ubezpieczenie częściowe.
- Jednorazowe środki na podjęcie działalności gospodarczej dla bezrobotnych.
- Podwyższenie alimentów.
- E - porady. Prawnicy odpowiadają na życiowe problemy.

**STOWARZYSZENIE INICJATYW
SAMORZĄDOWYCH**

we współpracy z:

Zapraszamy

**Instytucje i organizacje pozarządowe
z województwa lubelskiego**

do BEZPŁATNEGO udziału w projekcie z dotacji MPiPS

**Model współpracy międzysektorowej
Lubelskiego Partnerstwa Publiczno Społecznego**

LPPS - to już 24 instytucje i władze organizacje

I TY DOŁĄCZ DO NAJLEPSZYCH

weź udział w:

- ➔ wypracowywaniu standardów współpracy międzysektorowej
- ➔ wizytach studyjnych – UCZYMY SIĘ OD NAJLEPSZYCH
- ➔ warsztatach dla kadry zarządzającej członkowskich instytucji z wypracowywania i wdrażania standardów współpracy międzysektorowej (hotel w atrakcyjnej miejscowości, wyżywienie)
- ➔ prezentacji swoich dokonań na łamach biuletynu i stronie internetowej LPPS
- ➔ zredagowaniu publikacji końcowej projektu

INFORMACJE:

ul. Narutowicza 56A, 20-016 Lublin
tel. / fax: 81 53 43 201 lub 203
info@sis-dotacje.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek - najlepsza inwestycja

Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

**STOWARZYSZENIE INICJATYW
SAMORZĄDOWYCH**

BEZPŁATNE SZKOLENIE

W RAMACH PROJEKTU OFERUJEMY:

- MIĘDZYNARODOWY CERTYFIKAT INSTALATORA SIECI ŚWIATŁOWODOWYCH - FIBER OPTICS ASSOCIATION
- ZAJĘCIA W SYSTEMIE WEEKENDOWYM
- KOMFORTOWE WARUNKI - hotel i wyżywienie
- WYKWALIFIKOWANĄ KADRĘ TRENERSKĄ
- UPRAWNIENIA SEP (DO 1 kW)

informacje:

www.swiatlowody.org

Stowarzyszenie Inicjatyw Samorządowych
ul. Narutowicza 56A, 20-016 Lublin

tel. / fax: 81 / 53 43 203 info@sis-dotacje.pl

KAPITAŁ LUDZKI
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI
FUNDUSZ SPOŁECZNY

Człowiek - najlepsza inwestycja
Projekt współfinansowany ze środków Unii Europejskiej
w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego

POTRZEBUJESZ POMOCY PRAWNEJ ?

MAM § PRAWO

**BIŁGORAJ
KRASNYSTAW
KRAŚNIK
OPOLE LUBELSKIE
PUŁAWY
ŚWIDNIK**

ZGŁOŚ SIĘ DO JEDNEGO Z NASZYCH BIUR !

STOWARZYSZENIE INICJATYW SAMORZĄDOWYCH

ul. Narutowicza 56a, 20-016 Lublin
tel./ fax: 81 53 43 203,
www.mamprawo.eu

e-mail: info@sis-dotacje.pl
www.sis-dotacje.pl